

Національна академія педагогічних наук України
Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти
Відділ управління в системі професійно-технічної освіти

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ:
ПРОБЛЕМИ, РІШЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези

X Педагогічних читань пам'яті В. П. Жука

Львів
2011

УДК 377.1

ББК 74.56

Рекомендовано до друку вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України 26 жовтня 2011 р., протокол № 8.

Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні : проблеми, рішення, перспективи : тези X Педагогічних читань пам'яті В. П. Жука, 29 листопада 2011 р., м. Львів. — Львів : ФОП Корпан Б. І., 2011. — 91 с.

Редакційна колегія: *Камінецький Ярослав Григорович* – директор Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, член-кореспондент НАПН України (*голова*); *Кубська Лариса Іванівна* – науковий співробітник відділу управління в системі професійно-технічної освіти (*упорядник, відповідальний секретар*); *Ничкало Нелля Григорівна* – академік-секретар Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; *Сліпчишин Лідія Василівна* – вчений секретар Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; *Копельчак Михайло Павлович* – завідувач відділу управління в системі професійно-технічної освіти Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

У збірнику тез X Педагогічних читань пам'яті В. П. Жука висвітлено сучасні дидактичні, психологічні проблеми виховної роботи у професійно-технічній освіті, питання управління виховною діяльністю в умовах децентралізації професійно-технічної освіти; розглянуто особливості професійного становлення кваліфікованих робітників згідно з вимогами регіонального ринку праці.

Рекомендовано для науковців, інженерно-педагогічних працівників, вихователів, психологів, керівників професійно-технічних навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної освіти, аспірантів і докторантів.

Рецензенти:

Васянович Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор,

Вачевський Мирон Васильович – доктор педагогічних наук, професор

© Львівський науково-практичний
центр професійно-технічної освіти
НАПН України, 2011

Зміст

Розділ І

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК І ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. П. ЖУКА

<i>Камінецький Ярослав Григорович</i>	6
Формування висококваліфікованого робітника-професіонала, національно свідомого громадянина в системі професійно-технічної освіти України	
<i>Субтельна Галина Володимирівна</i>	9
В. П. Жук. Погляд у минуле	
<i>Клим Богдан Іванович</i>	11
Від нормування педагогічних дій до організації системи педагогічної діяльності	
<i>Собко Ярослав Максимович</i>	13
Формування творчої активності учнів в процесі професійно-практичної підготовки в ПТНЗ	
<i>Гейко Іван Васильович</i>	15
Пам'яті Вчителя	

Розділ ІІ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ПРОФТЕХОСВІТІ

<i>Козловська Ірина Михайлівна</i>	
Професійні та духовні цінності учнів ПТНЗ	16
<i>Сліпчишин Лідія Василівна</i>	
Виховання творчої волі учнів ПТНЗ у процесі професійної підготовки	18
<i>Онищенко Василь Денисович</i>	19
Навчально-виховні передумови гуманітарної освіти учнівської молоді	
<i>Руденко Лариса Анатоліївна</i>	21
До питання виховання комунікативної культури майбутніх фахівців	
<i>Дегтярьова Ганна Семенівна</i>	23
Психолого-педагогічні основи виховання учнів ПТНЗ	
<i>Музальов Олександр Олександрович</i>	25
Формування професійної культури майбутнього професіонала	
<i>Кляп Маріанна Іванівна</i>	27
Комунікативні підходи до вирішення конфліктів у практиці підготовки майбутніх фахівців	
<i>Стечкевич Олег Орестович</i>	29
Інтегрований урок виробничого навчання у контексті впровадження інновацій: компетентнісний підхід	
<i>Ємчик Любов Федорівна</i>	31
Прогностичні засади виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів	
<i>Матійків Ірина Миколаївна</i>	32
Роль емоційної компетентності у становленні сучасного фахівця професій типу «людина-людина»	

<i>Палка Олександра Володимирівна</i>	34
Роль аудіовізуальних технологій в іншомовній підготовці майбутніх фахівців	
<i>Чіпак Степан Миронович</i>	35
Роль керівників навчальної групи у формуванні молодшої людини як особистості	
<i>Джулай Лариса Іванівна</i>	37
Формування готовності молодшої медсестри до професійної діяльності викладачами природничих дисциплін	
<i>Мельничук Тетяна Петрівна</i>	39
Виховання національно свідомої особистості, патріота України на уроках гуманітарного циклу (з досвіду роботи)	
<i>Дзюбчик Надія Борисівна</i>	43
Превентивне виховання як аспект роботи класного керівника в ПТНЗ	
<i>Шиделко Анна Володимирівна</i>	45
Роль профілактичних програм у вихованні учнівської молоді	
<i>Курач Іванна Іванівна</i>	46
Психологічні аспекти у вихованні учнівської молоді	
<i>Литвин Віталій Андрійович</i>	48
Виховний потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у професійній освіті	
<i>Сиверин Юлія Василівна</i>	50
Деякі аспекти реалізації компетентнісного підходу у вищій школі	
<i>Коземко Любов Богданівна</i>	52
Форми і методи виховання професійної культури учнівської молоді	
<i>Василина Світлана Іванівна</i>	54
Формування правосвідомості учня в процесі правового виховання	
<i>Якима Василь Іванович</i>	55
Професійне виховання учнів ПТНЗ	
<i>Дубовик Оксана Вікторівна</i>	57
До питання про полікультурне виховання	
<i>Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна</i>	58
Формування професійної культури майбутнього фахівця через принципи патріотичного виховання	
<i>Парчевська Ольга Станіславівна</i>	60
Комунікативна креативність як засіб покращення ефективності міжособистісного спілкування	
<i>Дворянин Тетяна Дмитрівна</i>	62
Наступність математичної підготовки в економічних ліцеях та вищих навчальних закладах	
<i>Гуменюк Василь Васильович</i>	63
Спрямованість гуманітарної підготовки на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта	
<i>Мацейко Ольга Володимирівна</i>	64
Роль інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні учнів ПТНЗ	

Івато Стефанія Миколаївна	66
Екологічне виховання в сучасних умовах	

Розділ III

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Копельчак Михайло Павлович	69
Основні напрями професійного виховання учнів у ПТНЗ	
Криницька Любомира Ярославівна	70
Зарубіжний досвід професійної підготовки дорослого населення до підприємницької діяльності	
Кубська Лариса Іванівна	72
Вплив інформаційної діяльності керівника на ефективність виховної роботи у ПТНЗ	
Токар Богдан Іванович	74
Взаємодія загальноосвітньої школи та профтехосвіти при підготовці кваліфікованих робітників: зарубіжний досвід	
Городнюк Роман Володимирович	75
Теоретичні засади визначення освітньо-фахового потенціалу та його роль	
Віктор Павлович Процюк	77
Психологічні чинники розвитку здатності до підприємництва у випускників професійно-технічних навчальних закладів	
Забава Мирослава Андріївна	79
Взаємодія батьків і навчального закладу у вихованні дітей	

Розділ IV

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Якимович Тетяна Дмитрівна	82
Вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії на результативність професійно-практичної підготовки	
Дубницька Олександра Миронівна	84
Професійне становлення кваліфікованих робітників швейного профілю відповідно до вимог регіонального ринку праці	
Козловська Леся Володимирівна	85
Особливості методів навчання майбутніх кухарів у ПТНЗ	
Стечкевич Леся Корнелівна	88
Роль викладача у професійній підготовці безробітних	
Хамуляк Ольга Йосипівна	89
Перспективи професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в ПТНЗ України	

Розділ І

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК І ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В. П. ЖУКА

Камінецький Ярослав Григорович,
*директор Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України, кандидат економічних наук,
член-кореспондент НАПН України,
академік АНО України*

Формування висококваліфікованого робітника-професіонала, національно свідомого громадянина в системі професійно-технічної освіти України

У минулому році ми відзначили 75-річчя від дня народження В. П. Жука – видатного вченого в галузі професійної педагогіки, вчителя-практика і науковця, керівника закладу профтехосвіти і методичного підрозділу цієї галузі, а згодом організатора і керівника наукової установи – завідувача лабораторією профтехпедагогіки НДІ педагогіки Міністерства народної освіти України, одного із засновників Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти у структурі Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Знав Володимира Павловича з березня 1973 року, коли я ще на 31 році життя був призначеним заступником начальника Львівського обласного управління професійно-технічної освіти, відповідального за навчально-виховну роботу. Здружились ми з Володимиром Павловичем якось відразу, після «посвячення» мене в керівники цієї обласної структури, адже Володимир вже тоді був знаним реформатором та ініціатором нових підходів до організації виховної роботи в навчальних закладах профтехосвіти.

Саме Володимир Жук прищепив мені прагнення до системності в управлінській діяльності та організації виховної роботи на уроках і в позаурочний час, конкретизації та послідовності у виховній роботі, чіткого планування заходів, вимог до конкретних виконавців запланованих робіт з обов'язковою участю в їх підготовці досвідчених, ініціативних педагогів з учнівськими активістами.

Система діяльності заступників директорів з навчально-виховної роботи ПТНЗ, вихователів, класних керівників, майстрів виробничого навчання, бібліотекарів, методистів, учнівського активу, широко відома в Україні, стала своєрідною конституцією в перспективному плануванні виховної роботи і позаурочній зайнятості учнів, яка тісно пов'язана зі знаннями учнів, отриманими на уроках теорії та виробничого навчання.

Володимир Павлович добре знав і любив професійно-технічну освіту, розумів її важливість в економіці, у становленні молодого покоління кваліфікованих робітників, вихованих у праці й самою працею.

Володимир Жук брав активну участь у створенні комплексної системи управління якістю підготовки робітників високої кваліфікації, складовою якої було перспективне планування виховної роботи, а також розклад зайнятості учнів у позаурочний час. Він постійно домагався, щоб до цієї роботи були залучені всі керівники та інженерно-педагогічні працівники, щоб була створена в училищах відповідна матеріальна база для діяльності клубів, гуртків, світлиць, спортивних секцій, клубів-кафе, продуктивно використовувалися для цієї мети учнівські аудиторії, а також, за можливістю, приміщення базових підприємств, палаців культури, бібліотек, музеїв, театрів, у яких проводились заходи та уроки з участю знаних митців, відомих педагогів, випускників училищ. Кожен керівник навчального закладу профтехосвіти контролював або очолював один із напрямів виховної роботи, а також гуртків, секцій, підготовчих груп тощо. Ці уроки Володимира Павловича Жука, на превеликий жаль, вже подекуди забуваються.

В Україні роками не приділяється належної уваги виробленню науково обґрунтованої державної політики розвитку ПТО з урахуванням змін в економіці та суспільному житті країни, а це є стримуючим фактором щодо задоволення потреб держави, суспільства й особистості в освітніх послугах у сфері професійної освіти, забезпечення громадянам рівного доступу до якісного професійного навчання впродовж життя.

Реформування цієї галузі освіти неможливо здійснювати тільки адміністративними методами. Потрібно об'єднати зусилля уряду, регіональних і місцевих органів влади, роботодавців, громадських організацій, органів управління освітою і навчальних закладів. Однак роботодавці, як правило, не беруть активної участі у створенні

матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів, яка на 90 відсотків є фізично зношеною і морально застарілою, не охоче оформляють учнів для проходження практики, не передають ПТНЗ технічної документації, матеріалів, сировини, інструменту для проведення уроків з виробничого навчання тощо.

Особливість професійно-технічних навчальних закладів полягає в тому, що в них зосереджено значну кількість підлітків з неповних, неблагополучних сімей, сиріт, напівсиріт, інвалідів, а також із сімей, які живуть на межі бідності, – отже, є ще й важливим фактором виховання і перевиховання підлітків, їх соціального захисту. У зв'язку з цим, як засвідчують дослідження науковців Львівського науково-практичного центру ПТО НАПН України, необхідною умовою належного професійного і громадянського становлення учнів є гуманітарна освіта, яка в сучасних умовах стає одним із найважливіших чинників морально-духовної безпеки суспільства, що сприяє професійному зростанню особистості. Теоретично доведено і практично підтверджено, що чим ґрунтовніший загальнокультурний розвиток людини, тим більше в неї можливостей для набуття професіоналізму та компетентності.

Важливим є розроблення теоретико-методичних засад і педагогічного забезпечення професійної адаптації учнів ПТНЗ у навчально-виховному процесі, пошук нових форм і методів трансляції знань такого змісту і структури професійного навчання, які б дозволяли забезпечити необхідну професійну якість кожного випускника. Психологічна служба у профтехосвіті повинна стати не тільки органічною її складовою, а й суттєвим важелем у забезпеченні процесів її модернізації.

Наростання обсягів науково-технічних знань вступає в суперечність із психо-фізіологічними можливостями учнів ПТНЗ, бо для засвоєння знань потрібні довші терміни навчання. Разом з тим, автоматизація виробництва, швидка зміна техніки та технологій вимагають професійної мобільності працівника, його соціальної адаптації. Виникає потреба відбору найбільш здібних, обдарованих підлітків для підготовки «професійної еліти». Це має здійснюватися шляхом інтеграції змісту, форм і методів навчання.

Стає доцільною перебудова організаційних структур – інтеграція різних типів професійних навчальних закладів, а також інтеграція професійної підготовки у ПТНЗ із підготовкою у споріднених ВНЗ різних рівнів акредитації, в яких випускники професійно-технічних

навчальних закладів могли б продовжувати навчання без вступних іспитів на відповідних факультетах за скороченими термінами.

Гнучкість змісту освіти, зокрема, професійної, повинна стати провідним принципом. Навчально-виховний процес професійно-технічного закладу має будуватися на науковій методології, принципах демократизації та педагогіки взаємодії, застосування різних форм навчання залежно від специфіки навчального закладу. Без збільшення фінансових ресурсів у професійно-технічній освіті неможливо ефективно організувати навчальний процес і здійснювати підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних робітників, а, отже, і забезпечити економічний розвиток держави.

Субтельна Галина Володимирівна,
старший науковий співробітник
відділу управління в системі професійно-технічної освіти
ЛНПЦ ПТО НАПН України

В. П. Жук. Погляд у минуле

Єдність педагогічного процесу відповідає
єдності психіки людини і стає одною
з найважливіших передумов гармонійності її
Г. Ващенко «Виховний ідеал»

Професійна освіта Львівщини наприкінці 90-х... Перші паростки національних нових віянь. Настрої в колективах серед профтехосвітян Львівщини були різними: одні припинили, інші здивовано не могли збагнути, «що розвалилась зла руїна». Однак були і ті, що відразу вголос сміливо висловлювали свої думки, вголос говорили про те, що колись мовилося пошепки.

В. П. Жук – відома людина серед профтехосвітян Львівщини, був серед тих останніх. Він відразу заговорив про нове в педагогіці, що почало повертатися до нас після стількох літ заборон. Пам'ятаю, як на одній з нарад захоплено говорив про «виховний ідеал» Григорія Ващенко. Праці цього видатного українського педагога було сховано «за сімома замками», а першою у нас було перевидано у Полтаві 1994 року саме «Виховний ідеал». Про те, що існував підручник отця Юліана Дзеровитча «Педагогіка», що вийшов у Львові ще до 1939 р.

дехто в ті часи чув тільки «краєм вуха», а В. П. Жук вже повідомляв на зустрічах з профтехосвітянами про все, що сам щойно дізнався.

Був цей чоловік людиною поміркованою і цікавою. Тепер, з позиції 20-ліття нашої Незалежності його постать сприймається особливо рельєфно. Такий собі філософ з добре розвиненим почуттям гумору. Згадується, як дотепно розповідав про майстра виробничого навчання з училища, в якому раніше працював (тодішнє ПТУ № 10 м. Львова), якого учні називали «Шо тібе є», і з цим прізвиськом він довго співіснував у цьому навчальному закладі. А передісторія цього факту така: в 1972 році для професійних навчальних закладів України з'явилася постанова з ініціативи Л. Брежнєва до 50-річчя утворення СРСР про використання тільки російської мови у навчальних закладах профтехосвіти. На Львівщині у навчальних закладах профтехосвіти українська мова жила в офіційному мовленні, звичайно, домінувала – російська, а в «позааудиторіями» – українська. А тут суцільна заборона і вимога: тільки російська мова в навчанні та спілкуванні! Викладачам було простіше, а от майстрам – важче. І ось така ситуація: учень у майстерні щось занедужав, підходить то нього майстер виробничого навчання і запитує «Шо тібе є?» Що ж був законослухняною людиною і виконував вимогу постанови. До речі, цей «брежнєвський документ» ще й зараз десь дуже ретельно заховано, знайти його у друкованому варіанті годі! Але всі, хто тоді працював, пам'ятають, що з ним ознайомлювали колективи профтехосвіти.

Спогади... Спогади... І веселі, і сумні, і політичні! А чого варте захоплення В. П. Жука працями Силенка «Рун-віра» і «Мага-віра». Він відкривав їх для себе і відразу ділився з колегами. Щиро ділився всім, що знав, радо дискутував, роздумував вголос.

В. П. Жук був людиною, що якимось «по-особливому» ставилася до своєї матері. Як на чоловіка поважного віку, то це був настільки щирий пієтет, що іноді аж дивував. Мати В. П. Жука була особливою темою. Любив згадувати свою батьківщину, пам'ятав якісь дрібненькі білі квіточки, які росли на його Надсянні, а тут – на місці переселення – він таких не може зустріти. Любив будувати, мурувати, все робити своїми руками. Улюбленим місцем відпочинку на своїй садибі вважав місце під горіхом. Там сподівався відпочивати на пенсії... Але чи судився цій гарній людині відпочинок? Мабуть, ні. Доля розпорядилася по-своєму. Пішов з життя передчасно. Світлої пам'яті у людей, Вам, добра Людино!

Клим Богдан Іванович,
*науковий співробітник відділу управління
в системі професійно-технічної освіти
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

***Від нормування педагогічних дій до організації
системи педагогічної діяльності***

Якщо говорити про науково-педагогічну діяльність Володимира Павловича Жука, то її початок припав на час злому закріплених підходів до нормування педагогічних дій, коли регламентувалися не тільки види навчальних занять і дії педагога, а й встановлювався вибір типу уроку, й порядок його проведення був чітко визначеним і визнавався органами контролю як еталонний. Тобто, на час, коли від педагога вимагалось мати навіть не план уроку, а його конспект, який повинен був містити і порядок послідовних педагогічних дій, і повний зміст кожної з них. Отже, йдеться про час, коли педагог розглядався не як творча особа, а як автоматизований пристрій, який повинен відпрацювати за заданою йому програмою дій. У кінцевому ці необґрунтовані вимоги до праці педагога формували її одноманітність і сприяли його перевтомі, що знижувало результати його педагогічної діяльності [1]; [5].

На той час і припали науково-педагогічні дослідження Володимира Павловича, результати яких дозволили йому запропонувати інший підхід до структури педагогічної діяльності закладу ПТО, який не регламентував переліку педагогічних вчинків майстра виробничого навчання, викладача, вихователя, заступника директора ПТНЗ тощо, а визначав таку систему організації їх роботи, яка спрямовувалася на покращення результатів навчально-виховного процесу [2].

Важко сказати, якими якостями В.П.Жука це було зумовлено. Але можна з упевненістю сказати, що ними були високий рівень його обізнаності з теорією та практикою предмету дослідження та відчуття моменту істини, яке у форварда зветься відчуттям гольового положення і належить до якості його кваліфікації, його професійних природних задатків.

Слушність сказаного про результати дослідження pana Жука підтверджується тим, що запропоновані ним зміни підходів до організації навчально-виховного процесу дали позитивні результати

ще за планової економіки. Але особливо актуальними вони стали у час переходу країни від планового ведення господарства до умов ринку. Тобто у час, коли підвищуються вимоги до якості товарів і послуг, які зумовлюють прискорене оновлення техніки й технології виробництва, а відтак і швидкі зміни вимог до якості та рівня підготовки робітничих кадрів. А оскільки засобами підвищення ефективності навчання визнано демократизацію закладу, розробку та реалізацію державних стандартів ПТО [4, с. 60-61], то жорстка регламентація роботи суб'єкта освітньої діяльності втратила право на своє існування. Адже ринок став вимагати оперативних управлінських дій, чого державні управлінські структури з властивим їм високим рівнем інертності забезпечити не могли [4, с. 83-85; 3, с. 53].

Отже, як бачимо, за обставин, що склалися, державні структури втратили властивий їм раніше тотальний вплив на діяльність навчальних закладів. Тобто, ринок вже вимагає інших засобів впливу держави та суспільства на роботу закладів ПТО. Ними й став процес ліцензування навчальних закладів як важіль контролю за наявністю в них умов для здобуття якісної освіти. У ході проведеного дослідження встановлено, що такі вимоги мають стосуватися вибору змісту освіти та стану його реалізації в навчальному процесі. Але ці умови можуть гарантувати особі здобуття якісної освіти лише тоді, коли будуть відповідати державним стандартам змісту ПТО, матеріально-технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення навчального процесу.

1. Жилина А. И. *О педагогических и экономических условиях управления образованием* / А. И. Жилина // Пути перестройки управления народным образованием: социально-экономический аспект : Сборник науч. труд.. — М., 1990. — С. 71-87.

2. Жук В.П. *Совершенствование содержания и организации деятельности заместителя директора среднего профтехучилища по учебно-воспитательной работе* : дисерт. на здоб. вч. ст. канд. пед. наук. — 1987. — 177 с.

3. Клим Б. *Організація якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників і фахівців у ступеневій професійно-технічній освіті : Навчально-методичного посібник* / Богдан Клим. — Львів : Сполом, 2009. — 171 с.

4. Коростелев В.А. *Менеджмент, маркетинг и образование : учебное пособие* / В. А. Коростелев. — К. : ФЕНИКС, 1991. — 152 с.

5. Ткач М.Ф. *Социально-педагогические аспекты труда учителя (рабочее время, педагогическое мастерство, самообразование)* / М.Ф. Ткач. — М. : Минпрос, 1976. — 61 с.

Собко Ярослав Максимович,
завідувач відділу професійно-практичної підготовки
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

***Формування творчої активності учнів
в процесі професійно-практичної підготовки в ПТНЗ***

Нові соціально-економічні умови розвитку України вимагають удосконалення змісту та форм підготовки майбутніх робітників, зокрема, під час професійно-практичної підготовки, основним завданням якої є формування професійних навичок та умінь, здатності застосовувати на практиці теоретичні знання, творчо працювати.

Виробниче навчання у професійно-технічних навчальних закладах виступає своєрідним інтегратором всієї системи профтехосвіти. Перегляд змісту виробничого навчання в нових умовах викликаний активним розвитком процесів реструктуризації та модернізації виробництва, що ставить перед ПТНЗ нові цілі й проблеми, розв'язання яких забезпечувало б у майбутньому підготовку висококваліфікованого, конкурентоздатного робітника

Організація виробничого навчання повинна носити прогностичний характер, який ґрунтується на перспективах розвитку конкурентної галузі господарювання та окремих технологій виробництва. Про це неодноразово наголошував у своїх виступах та працях В. П. Жук.

Розглядаючи «активність особистості» як форму прояву діяльності, а «творчість» – як якість результативності цієї діяльності, організатори навчально-виховного процесу постійно шукають нових технологій оптимізації навчання учнів.

Творча активність особистості проявляє себе у відношенні до певного способу діяльності. Для майбутнього фахівця такі риси особистості, які спрямовані на творчий пошук вирішення будь-яких проблем, вкрай необхідні. Формування творчої активності здійснюється у процесі всієї навчально-виховної діяльності, але ми особливу увагу приділяємо наступним її можливостям: задовільнення інтелектуальних, емоційних, моральних, естетичних потреб людини; самовираження у конкретній діяльності, створюючи нове,

оригінальне, ще невідоме; відкриття в собі таланту і натхнення до праці.

Реалізація особистості буде повніша, коли її результати зазнають творчих пошуків і високих виконавських можливостей. Однак практика доводить, що бажання досягти певних результатів зустрічає на своєму шляху багато перешкод у вигляді відсутності знань і практики виконання певної роботи. Прояв творчої активності в учнів тісно пов'язаний з високими виконавськими можливостями, які можуть бути досягнуті завдяки великій кількості виконаних вправ.

Поява інтегрованих професій, як результат розвитку виробництва, пояснюється спільністю основ науково-технічних знань, трудових функцій, навичок тощо в підготовці робітників. Зміни в техніці, технологіях, умовах роботи супроводжуються суттєвими змінами у співвідношенні фізичної і розумової праці. Вивчення тенденцій зміни характеру і змісту праці кваліфікованих робітників у міру їх переходу до обслуговування обладнання, гнучких виробничих систем, комп'ютерної техніки наводять на висновок про інтеграцію в їхній професійній діяльності трудових функцій, які є складовими елементами змісту праці робітників. Тому виникає потреба в зростанні ролі підготовки в ПТНЗ робітників широкого профілю. Під широкопрофільністю професій ми розуміємо не суміщення попередніх професій, а новий тип професійної діяльності, з новим змістом і функціями.

Доцільно звернути увагу на те, що в результаті наших досліджень, аналізу навчальних планів, програм, державних стандартів виробничого навчання, в них не враховано знання учнів, отримані в середній школі, те, що учні вже мають початкові уміння і навички з деяких видів праці.

Вважаємо, що важливе значення має питання правильного вибору системи виробничого навчання, яка передбачає єдність змісту, методів, форм і організації навчання, визначає структуру та послідовність значення навчального матеріалу, дозволяє учням успішно оволодіти практичними професійними знаннями та уміннями.

Гейко Іван Васильович,
директор ПТУ №77 м. Ужнова

Пам'яті Вчителя

«Він – вчитель за покликанням; його не можна уявити собі ніким іншим. Викладання стало його життям, воно нероздільно пов'язане з ним. І не дивно, що вчительська справа стає у нього вільним мистецтвом, і він на всіх своїх учнів накладає печать свого духу! Як він знаходить своє щастя в навчанні, так можна вважати щасливими тих, хто в нього вчиться», – хай ці рядки А. Дістервега будуть виявом щирої вдячності моєму Вчителю, людині, від якої отримав уроки добра і життєвого досвіду, багатим на які був Володимир Павлович Жук.

Доля Вчителя не схожа на будь-яку іншу долю, бо вчительське покликання – це і є сама доля. Свого часу Володимир Павлович намагався втекти від своєї долі, працюючи на посаді голови колгоспу, але не судилося. Доля розпорядилася інакше, працював заступником директора з навчально-виховної роботи, методистом з виховної роботи в навчально-методичному центрі ПТО, керівником наукової лабораторії з проблем профтехпедагогіки. Володіючи природним талантом організатора, завжди гуртував біля себе однодумців, щоб разом вирішувати проблеми й складні життєві ситуації. Був одним з організаторів створення на Львівщині, спочатку наукової лабораторії з проблем профтехпедагогіки, а згодом Львівського науково-практичного центру Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Володимир Павлович вплинув на моє життя, адже саме з його «легкої руки» я пішов працювати в ПТО, про що абсолютно не жалкую. У ньому гармонійно поєднувалися риси вимогливого керівника, дбайливого господаря, мудрого педагога, чуйного товариша, радника, наставника, люблячого батька, сім'янина. Він був українським Сократом. Це була його доля.

Володимир Павлович пішов у небуття. Та пам'ять про нього живе в наших серцях. Ми схилиємося в пошані перед життям Людини, Вчителя, збагнувши просту істину нашого буття: пам'ятник – не з граніту чи мармуру, пам'ятник – наші вчинки протягом життя. А вчинки В. П. Жука гідні наслідування. Світлої Вам пам'яті, Вчителю!

Розділ II

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ПРОФТЕХОСВІТІ

Козловська Ірина Михайлівна,
*провідний науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник*

Професійні та духовні цінності учнів ПТНЗ

У сучасних умовах проблема формування творчої, духовної особистості зі сформованою системою загальнолюдських, національних та професійних цінностей набуває особливого значення. У професійно-технічних навчальних закладах існують додаткові можливості гуманізації загально технічних та спеціальних дисциплін інтегративними засобами, пов'язаних з визначеністю характеру майбутньої професійної діяльності учнів. Особливо це стосується тих навчальних закладів, де галузі виробництва на своїх вищих рівнях виходять на певні види мистецтва: будівельні (архітектура), деревообробні (скульптура), швейні та інші. Наприклад, у професійно-технічних навчальних закладах будівельного профілю доцільною є інтеграція знань учнів не лише з фізики та елементів спеціальної технології, а й останніх з елементами архітектури саме як виду мистецтва.

В умовах професійної освіти, де вся увага спрямована на оволодіння учнями конкретною професією і навчальний процес підпорядкований формуванню фахівця, особливе місце займають предмети, які не містять фактичного навчального матеріалу, пов'язаного з професійними знаннями чи вміннями. Тому доцільною у багатьох випадках є інтеграція непрофільних предметів

У ПТНЗ учні паралельно вивчають основи фундаментальних, технічних та прикладних наук, а також знайомляться з дисциплінами гуманітарного циклу. Не кажучи про суттєві відмінності природничих та гуманітарних наук, які відповідно оперують науковими поняттями та художніми образами, навіть близькі між собою групи наук (природничі та технічні) відображають дійсність властивими саме їм методами. Ці відмінності практично не враховуються при конструюванні моделей навчальних процесів та дослідженні взаємозв'язків між предметними знаннями учнів.

Таким чином, інтеграція професійного та загальнолюдського компонентів знань-цінностей у формуванні творчої особистості фахівця є одним з найважливіших і найскладніших завдань сучасної освіти.

Сліпчишин Лідія Василівна,
*учений секретар Львівського
науково-практичного центру
професійно-технічної освіти НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

Виховання творчої волі учнів ПТНЗ у процесі професійної підготовки

Великому творцю Леонардо да Вінчі належать слова про те, що щастя дістається тому, хто багато працює. Очевидно Майстер мав на увазі те, що коли муки творчості закінчуються, з'являється результат творчого процесу, який приносить особистості відчуття щастя. Багато людей прагнуть отримати від своєї роботи це відчуття, проте часто на заваді стає низький рівень волі, нестійкість вольових зусиль. Тому свідоме прагнення людини отримати творчий результат праці пов'язане зі самовихованням волі. Оскільки успіхи в професійній діяльності залежать від рівня саморегуляції вольових зусиль особистості, то виховувати творчу волю в учнів необхідно вже під час навчання в ПТНЗ.

Творчість – це особливий вид людської діяльності, що характеризується наявністю або суперечностей, або проблемної ситуації, або творчої задачі.. Якщо їх подолання чи розв'язок мають особистісне значення, то людині необхідно прикласти вольові зусилля. Проте, щоб ці зусилля досягли бажаного результату, необхідно навчити учня загальмовувати дію одних мотивів (через визначення пріоритетних дій), підсилювати інші (пріоритетні), мобілізуватися на подолання зовнішніх перешкод, перемогу над лінощами і втомою, сформулювати потребу в емоційному задоволенні від перемоги над собою. Якщо поставити собі за ціль завжди досягати того, щоб вольові зусилля при виконанні роботи завершувалися успішно, то в результаті виробиться стійка звичка, що є обов'язковою умовою формування стійкого характеру.

Для формування в учнів творчого підходу в майбутній професійній діяльності необхідно розвивати їх творчі здібності, чого не можна ефективно зробити без виховання в них на високому рівні творчої

волі. Виховання волі має відбуватися як єдиний процес, у якому моменти усвідомлення, переконування і вправляння, набуття досвіду взаємопов'язані та взаємозумовлені. У такому разі учень буде виявляти вольову активність до зовнішніх впливів, сформовану мотивацію та свідому саморегуляцію.

Для виховання в учнів волі до здійснення творчої діяльності педагог має знати шляхи реалізації вольових зусиль і спонукати учнів до дій у цих напрямках. До шляхів здійснення вольових зусиль відносять: уявлення кінцевого результату; регуляцію різних почуттів (від незадоволення собою до задоволення від виконаної справи); самонавіювання. Найважливішим механізмом вольової активності є свідомо самостимуляція. Ступінь вольового розвитку характеризує динамічну сторону волі (її стійкість), а рівень визначається рівнем мотивації поведінки.

У практичній педагогічній роботі необхідно так побудувати навчально-виховний процес, щоб усвідомлення, переконування і вправляння, набуття досвіду змінювалися від зовнішньо стимульованих вихователем до внутрішніх.

З цією метою педагог повинен спостерігати за тим, як учень виконує творчу задачу чи завдання, які емоції у нього виникають. Особлива увага звертається на стан, що характеризується низьким рівнем вольової активності внаслідок боязні потерпіти невдачу. В такому разі потрібно поєднувати свідоме переконування учня з організацією його практичного досвіду здійснення вольових дій. Для цього педагог має навчати учнів прийомів самонавіювання, а також ознайомлювати і навчати методам, тактикам і стратегіям творчого пошуку. Саме зміст професійного навчання має значний творчий потенціал, який необхідно ефективно використати. На думку Г. С. Альтшулера, довкола нас багато тем для творчого пошуку, а в професійній діяльності тим більше.

Таким чином, під впливом змін в науці, техніці й технологіях змінюється зміст професійного навчання, для опанування якого учень (студент) має виявляти творчий підхід. Це часто супроводжується з подоланням різних перешкод (відсутність необхідного знання і досвіду тощо), але для цього потрібно проявити свідому вольову активність, яка виховується в учня, починаючи з навчання в професійно-технічному навчальному закладі.

Онищенко Василь Денисович,
старший науковий співробітник
відділу гуманітарної освіти
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України, кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник

Навчально-виховні передумови
гуманітарної освіти учнівської молоді

Я хочу зупинитися на фундаментальних принципах гуманітарної освіти і виховання, виходячи із основоположної тези про те, що гуманітарна освіта є необхідною умовою належної професійної підготовки учнівської молоді. Справді, виховання є атрибутним аспектом людського життя-пізнання. Воно супроводжує людину з перших кроків її як філо-, так і онтогенезу. Без виховання немислима будь-яка організована людська спільнота. Як показує історія педагогіки, сутнісні соціальні, зокрема наукові, інженерно-технічні перетворення і революції завжди супроводжувалися переосмисленням традиційних форм і методів виховання.

Споконвічними передумовами будь-яких можливостей виховання-освіти-навчання були саме духовно-розумні, морально-духовні й духовно-естетичні передумови.

Педагогіка як наука про виховання-освіту-навчання людини має свої основні християнські засади і принципи, які дають відповідь на питання про смисл, призначення і мету життя людей. І хоча ці питання є віковичними філософськими питаннями, відповіді на них мають бути конструктивними, творчо-пізнавальними і смислотворчими. І, виявляється, що педагогіка стає абсолютно безпорадною перед філософським плюралізмом. Водночас, педагогіка не може обійтися без філософії, бо з вирішенням проблеми дійсного взаємозв'язку філософії і педагогіки пов'язані фундаментальні питання сутності, статусу і значення педагогіки як науки і мистецтва.

Освіта як навчально-виховний процес реалізується в результаті зустрічі-одкровення-спілкування того, хто вчить (учителя, викладача), і того, хто навчається (учня, студента). Ціллю освіти є оволодіння учнями певною системою знань, практичними вміннями і навичками. У процесі освіти здійснюється також розвиток духовно-пізнавальних здатностей і можливостей людини. Численні системи освіти і виховання за своєю ноологічною сутністю є

цілеспрямованими, соціально зорієнтованими дидактичними структурами і технологіями, котрі спрямовані на одержання запланового результату – цілі й мети навчання. І хоча цілі освіти змінюються залежно від епохи, ідеологічних і національних особливостей, соціальних умов тощо, незмінними (інваріантними) залишаються її онтологічні, аксіологічні й епістемологічні виміри.

Інваріантними залишаються навчально-виховні й дидактичні передумови зустрічі-одкровення-спілкування вчителя й учня. Більше того, предметом і засобами всіх суб'єктів культурно-освітньої діяльності були і залишаються духовно-пізнавальні, духовно-розумні, творчо-вольові, смислотворчі, морально-духовні та духовно-естетичні здатності й сили людини.

Дидактичний (навчально-виховний) процес завжди був і залишається творчо-вольовою духовною культурно-освітньою діяльністю. І якщо є вічні питання філософії, то є вічні (завжди актуальні) питання і проблеми педагогіки – як великої науки і мистецтва творення людської особистості. Духовно-розумний, морально-духовний і духовно-естетичний розвивальний ефект виховання-освіти-навчання потребує зміни змісту освіти і врахування ноологічних індивідуальних особливостей учнів і вчителів, тобто тих, які навчаються, і тих, хто навчає. Цей підхід розробляється у площині парадигми духовності освіти і виховання, гуманізації та гуманітаризації освіти. Ноологічний підхід, ноологічні передумови гуманітарної освіти і виховання особистості протиставляються всім негуманним і механічним методам розвитку і корекції особистості на основі досить обмежених концепцій типу біхервіоризму і психоаналізу.

У вихованні-освіті-навчанні здійснюється найбільш повний розвиток усіх тілесних, душевних і духовних сил, здібностей людини. Зрозуміло, що педагогіка є атрибутивно-антропологічною наукою, особливою наукою та особливим мистецтвом про становлення і розвиток людини. Зasadничий комплекс антропологічних питань і проблем педагогіки тематизується в контексті сучасної педагогічної антропології.

Руденко Лариса Анатоліївна,
завідувач відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

До питання виховання
комунікативної культури майбутніх фахівців

Зростання людської ролі в суспільному житті закономірно зумовлює й вимагає виховання у майбутніх фахівців нових якостей, до яких відносять гармонійний розвиток соціального і природного в індивідумі, гуманне ставлення до людей і природи, високу моральну й інформаційну культуру, толерантність, творче сприйняття життя тощо. Особливу увагу вчені звертають на створення нової філософії й нового характеру ділового спілкування, у світлі положень Болонського процесу розглядаючи його як підґрунтя всієї навчально-виховної системи, оскільки воно пронизує й зв'язує в єдине ціле усі складові моделі майбутнього фахівця нинішнього століття як професіонала й особистості. У зв'язку з цим міжособистісне спілкування розглядається як елемент поведінки, що сприяє розвитку або блокуванню контакту між людьми, зокрема й у професійній сфері.

Повноцінний розвиток особистості, передусім психічний і соціальний, залежить від її спілкування, оскільки воно виступає не тільки в якості важливої духовної потреби особистості як соціальної істоти, а й в якості головного інструмента, що забезпечує її зв'язок з іншими людьми. Тобто, потреба людини в спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття і необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Саме через це навчання професійного спілкування, виховання комунікативної культури майбутніх фахівців вважають вагомою складовою професійної підготовки.

Аналіз наукової літератури з цієї проблеми свідчить про те, що комунікативна культура розглядається дослідниками як частина професійної культури фахівця (В. С. Грехнев, В. А. Сластьонін, І. І. Зарецькая); комунікативний аспект професійної підготовки (Н. В. Кузьміна); частина культури особистості (А. В. Мудрик, В. І. Саф'янов).

Сучасні філософські дослідження переконують, що феномен комунікативної культури з чинника, який супроводжує процес соціальної взаємодії, перетворюється на один з провідних чинників досягнення соціальної стійкості й упорядкованості завдяки його стабілізуючому впливу на комунікативні процеси. Саме культурна наповненість надає цьому феномену поліфункціонального характеру. Комунікативна культура в умовах інформаційної цивілізації стає метою (культура діалогу), підґрунтям (взаєморозуміння), засобом регламентації (культура ділового й повсякденного спілкування) комунікативних процесів. Разом з тим комунікативна культура виражає специфіку тенденцій сучасного інформаційного суспільства.

З позицій діяльнісного підходу, згідно з яким будь-яке явище суспільного життя є проявом діяльності як універсального способу існування людини й суспільства, комунікативну культуру розуміють як сукупність елементів, що регулюють комунікативну діяльність і формуються, функціонують і розвиваються через взаємодію суб'єктів. Виходячи з цього, комунікативна культура індивіда визначається як система знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у суспільстві, та вміння органічно, природно й невимушено реалізувати їх у діловому й емоційному спілкуванні. При цьому комунікативній культурі властиві загальні ознаки культури, а також відображення специфічного характеру комунікативної діяльності.

У структурі комунікативної культури доцільно виділити три компоненти: *аксіологічний*, який відображає основні цінності комунікативної культури; *технологічний*, що відбиває операційну сторону професійного спілкування; *творчий*, що дозволяє відстежити динаміку розвитку і саморозвитку особистості в комунікативній діяльності й передбачає передусім комунікативні якості особистості [1]. Нероздільна єдність і взаємозв'язок усіх компонентів проявляється в тому, що особистість опосередковує вибір комунікативних цінностей, цінності впливають на вибір комунікативних знань та вмінь і визначають стилістику спілкування. У свою чергу комунікативні знання впливають на вибір комунікативних цінностей і розвиток особистості, що дає імпульс до подальшого освоєння цінностей комунікативної культури.

Таким чином, комунікативна культура зумовлюється розвитком і саморозвитком особистості, що виявляється в творчому характері освоєння кращих зразків комунікативної діяльності. Водночас вона

забезпечує ступінь соціальної активності особистості, соціальну значущість норм її поведінки, застосування відповідних засобів комунікативної діяльності. Як засіб і умова формування особистості, комунікативна культура допомагає людині діяти відповідно до культурних стандартів значущого для неї оточення.

Юрченко Н. В. Понятие коммуникативной культуры в научно-педагогической литературе / Н. В. Юрченко [Електронний ресурс] — Режим доступу : conference.kemsu.ru/GetDocsFile?id=11965&table=papers_file.

Дегтярьова Ганна Семенівна,
провідний науковий співробітник
відділу практичної психології Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник

Психолого-педагогічні основи виховання учнів ПТНЗ

Виховання – одне із найскладніших педагогічних явищ, що обумовлено його ознаками. Нагадуємо, що до основних ознак виховання відносяться: цілеспрямованість всього виховного процесу і кожного його елементу, двоєдина кінцева мета, яка полягає у засвоєнні соціально-культурних цінностей та в розвитку індивідуальності учня, його самоактуалізації; багатofакторність. При здійсненні процесу виховання крім суспільних слід враховувати фактори глобального світового порядку та регіональні, віддаленість результатів; самокерованість виховання. Певні риси та якості особистості розвиваються не почергово, а комплексно, підпорядковуючись меті, завданням, принципам, формам, методам, змісту формування цілісної особистості.

Світові глобалізаційні процеси, поступ України в Європейський простір, умови ринкової економіки поставили проблему цілісного розвитку людини як особистості та професіонала в числу найактуальніших сучасних пріоритетів. Закономірно постає питання особистісного вдосконалюючого самопокладання, саморозвитку пізнавальних, особистіснотворчих, фахових можливостей, виховуючої ініціативи в приватному і суспільному житті, у професійній діяльності. У зв'язку з цим виникає потреба спрямування

виховної роботи в русло змін, які пов'язані з новою парадигмою особистісно орієнтованої освіти.

За Еріксоном юнацький вік вибудовується навколо кризи ідентичності, яка складається із серії соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій і самовизначень. Якщо особистості не вдається розв'язувати ці завдання, то в неї може сформуватися неадекватна ідентичність. Розвиток такої ідентичності відбувається за наступними напрямками: відхід від психологічної інтимності, уникнення тісних міжособистісних стосунків; розмивання відчуття часу, нездатність будувати життєві плани, страх перед змінами; розмивання продуктивних, творчих здібностей, невміння мобілізувати свої внутрішні ресурси, зосередженість лише на певній діяльності, вибір негативних зразків для наслідування. Дослідження психологів показують, що, якщо для особистості юнацького віку характерною є занижена самоповага, нестійкість образу «Я» і суджень про себе, то вони схильні «закритися в собі», «надягати маску», розігрувати певну роль, щоб справити враження, бо їх особливо турбує негативна думка про них оточуючих.

Виховна позиція педагога при особистісно орієнтованому підході вибудовується на розумінні і прийнятті учня, ставленні до нього як до цінності, як до відповідального і свідомого суб'єкта діяльності; визнанні його права бути самим собою, індивідуальністю, здатною до самовдосконалення; [1, с. 45-55] Впровадження особистісно орієнтованого підходу в професійну підготовку вимагає пошуків відповідних технологій виховання. Оскільки суттєвим фактором професійної освіти є формування професійно і соціально активної особистості з такими якостями, як самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, проявляти творчість у будь-якій справі, вміння постійно самовдосконалюватися, то акценти зміщуються у бік самовиховання. У психології розглядаються такі стадії розвитку процесу самовиховання: процесуально-ситуативна (вихованець ще не встановлює зв'язку між своїми вчинками і якістю особистості); якісно-ситуативна (вихованець ототожнює свої вчинки з певною якістю); якісно-статистична (якість особистості абстрагується вихованцем від його конкретного вчинку); якісно-динамічна (усвідомлення діалектичних зв'язків між якостями особистості та її вчинками); якісно-перспективна (оцінка вихованцем себе не лише за наявними якостями, але й за потенційними можливостями розвитку своєї особистості). Саме на цій стадії враховуються зусилля

самовихованця, формуються відношення до самовиховання як до особливої якості особистості. Опанування вихованцем названих стадій залежить від досконалості керування процесом самовиховання з боку педагога а також, від вікових особливостей вихованців. І дуже важливо, щоб вихователь створював такі педагогічні ситуації, які б відповідали віковим потребам учнів (наприклад, прагнення до неформального дружнього спілкування; довірливої взаємодії з педагогами і однолітками, ідентифікації відповідного віку, характерної для вікового періоду). Психологи застерігають: нереалізовані потреби не зникають, а реалізуються в інших формах, навіть в асоціальних.

Викладені окремі аспекти психолого-педагогічних основ виховання засвідчує складність організації цієї діяльності інженерно-педагогічними працівниками. Ось чому наукові праці, методичні розробки В. П. Жука з проблем навчально-виховної роботи у ПТНЗ є надзвичайно цінними і не втрачають своєї актуальності як в теоретичному та практичному сенсі.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Науково-метод. посібник. — К. : ІЗМН, 1998. — 204 с. — С. 45-55.

Музальов Олександр Олександрович,
*старший науковий співробітник відділу гуманітарної освіти
Львівського науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

Формування професійної культури майбутнього професіонала

Педагогічна наука сьогодні охоплює всі аспекти освітньої проблематики реформаційних процесів, спрямованих на пошук інновацій, створення організаційно-технологічних умов формування й розвитку висококультурної людини, вияву ініціативи, позитивного сприйняття оточуючого світу та усвідомлення особистісної самореалізації й самовдосконалення.

Завдання професійно-технічної освіти полягає у зміні освітніх пріоритетів та протиставленні технопрактичному підходу гуманістичного, аксіологічного та культурологічного, які спрямовують навчально-виховний процес на залучення особистості до загальнолюдських і національних гуманістичних цінностей, закладених у культурі. Розв'язання цього завдання багато в чому

залежить від культурологічної функції освіти, що передбачає оновлення її змісту на засадах гуманітаризації, естетизації та збереженні надбань світової й вітчизняної культур, які відіграють все більшу роль у формуванні та зміцненні громадянського суспільства, розвитку творчого потенціалу учнівської молоді.

Культурологічна освіта людини сприяє визначенню її особистісної культурно-професійної орієнтації в сучасному світі, осмисленню сукупності культурних досягнень людства, взаєморозумінню та продуктивній співпраці в колективі, веденню діалогу з партнерами іншої культурної домінанти.

культурологічна освіченість майбутнього фахівця в процесі навчально-виробничої діяльності забезпечує умови для самовиховання і професійного самоусвідомлення, творчої самореалізації, спонукає учня до конструктивно-перетворюючих дій, активізує процес розвитку художньо-естетичного мислення, стимулює пізнавальну діяльність та сприяє підвищенню рівня його професійної культури.

Сучасний стан підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічних навчальних закладів характеризується рядом особливостей, серед яких найважливішою є необхідність взаємоузгодженості системи фахово-спеціальних і соціально-гуманітарних знань, умінь і навичок, які в цілому визначають сутність поняття «професійна культура», що переживає сьогодні якісно нову стадію осмислення її сутності, функції, структурних компонентів, зв'язків з потребами суспільства і окремої людини.

культурологічний профіль професійного навчання зумовлений тим, що у будь-якій спеціалізованій галузі людської діяльності окрім основних утилітарних ціле установок і технологій діяльності діє система норм і регуляторів екстра утилітарної властивості, яка визначає соціально прийнятні форми здійснення цієї діяльності, соціальну цінність і наслідки, професійну етику, корпоративні традиції в середовищі професіоналів, критерії професіоналізму тощо.

Культурологічна підготовка професіонала характеризується особливою діяльністю на рівні аксіологічного мислення знань і реалізації особистісних культурно-значущих функцій майбутнього фахівця, його діяльності по самоорганізації своєї професійної сфери.

До сфери такої діяльності можуть бути віднесені дії щодо визначення своєї ролі в культурно-професійній діяльності; аналіз і оцінювання своїх досягнень, їх культуровідповідність; виявлення

критичності до ціннісного змісту набутого досвіду; актуалізація культурних артефактів і смислів освіти; рефлексія особистої діяльності; визначення особистісної культурологічної цілі; забезпечення автономності, індивідуальності та усталеності свого внутрішнього світу, відповідального ставлення до своїх вчинків.

для глибшого розуміння ролі культури в оптимізації освітньо-виховної практики доцільним є використання трьохступеневої моделі, яка в цілому характеризує ціннісно-нормативні, технологічні та культурно-ціннісні аспекти професійної культури. Отже, запропонована модель професійної культури стає системним утворенням сукупності цінностей норм; технологічних і культурологічних доміант, що дає змогу розглядати її водночас як процес і результат об'єктивної навчально-виховної діяльності педагогів та суб'єктивно-творчої активності учнів.

Кляп Маріанна Іванівна,
доцент кафедри педагогіки, психології
та оздоровчих технологій
Закарпатського державного університету,
кандидат педагогічних наук

Комунікативні підходи до вирішення конфліктів у практиці підготовки майбутніх фахівців

Серед чималої кількості способів урегулювання конфліктів існує ще й такий, який передбачає наявність третьої нейтральної сторони. Він отримав назву медіація. Виконувати роль третьої сторони може одна людина, а може й група професіоналів або навіть країни. Перевага даного способу в практиці підготовки майбутніх фахівців полягає в тому, що вирішення конфлікту досягається шляхом прийняття сторонами рішення на добровільній і рівноправній основі, яке однаково задовольняє всі зацікавлені сторони так, щоб інтереси всіх учасників конфлікту могли бути задоволені. Сутність медіації полягає в тому, що нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт через розробку добровільної угоди (або «самовизначення») між тими, хто конфліктує. Ефективність медіації залежить, передусім, від її принципів: *добровільності, неупередженості, конфіденційності, рівноправності*. Медіація, як спосіб вирішення конфліктів, дозволяє сторонам знайти вихід із безвихідної ситуації, продемонструвати свій високий культурний

рівень на відміну від судового розгляду, після якого все зазвичай завершується розривом стосунків і негативними наслідками. Втім, ефективність використання медіації безпосередньо залежить і від того, хто є її медіатором. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, розуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їх інтересах і шукає продуктивне вирішення проблеми, надає можливість сторонам дійти до власної угоди. До медіаторів у навчальних закладах можна віднести: керівників структур; юристів; громадські та студентські організації; кураторів та старост груп, викладачів, соціальних педагогів та практичних психологів. У ролі спонтанних медіаторів можуть виступати і всі свідки конфлікту, друзі, родичі, неформальні лідери, колеги. Але у цьому випадку неможна говорити про професійну допомогу. Виступати в якості медіатора доречно тоді, коли відбувається небезпечна ескалація конфлікту, виникає загроза застосування насилля; конфлікт негативно впливає на колектив; існує реальний вихід із ситуації, що спричинила конфлікт тощо.

Тактики впливу медіатора на конфліктуючі сторони: *почергове вислуховування* – використовується для усвідомлення ситуації і вислуховування пропозицій у період гострого конфлікту, коли роз'єднання сторін неможливе; *директивний вплив* – акцентування уваги на слабких моментах у позиціях опонентів з метою схилення до примирення; *угода* – посередник прагне вести переговори за участю обох сторін; *тиск на одного з опонентів* – посередник доводить одному з опонентів хибність його позиції; *човникова дипломатія* – медіатор розділяє конфліктуючі сторони і постійно курсує між ними, погоджує їхнє рішення. Процес медіації проходить декілька стадій із використанням характерних технік: формування структури і довіри, аналіз фактів і виявлення проблем, пошук альтернатив, переговори і прийняття рішення, складання кінцевого документу, правова процедура і затвердження угоди, виконання, перегляд і корективи угоди.

Стечкевич Олег Орестович,
старший майстер МВПУЗ м. Львова,
кандидат педагогічних наук

***Інтегрований урок виробничого навчання
у контексті впровадження інновацій: компетентнісний підхід***

У нормативних документах наголошується на необхідності випереджувального розвитку професійної освіти з метою підготовки кваліфікованих фахівців, конкурентоздатних на ринку праці, котрі вільно володіють своєю професією, орієнтуються в суміжних видах діяльності, готових до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Реалізація цієї мети припускає, перш за все, підвищення якості освіти. Вирішення цієї проблеми багатопланове, оскільки якість освіти визначається сукупністю показників, що характеризують різні аспекти навчальної діяльності: зміст освіти, технології навчання, матеріально-технічне забезпечення, кадровий потенціал тощо.

Тобто, особливої актуальності набуває проблема створення умов, що дозволять забезпечити якісні зміни в навчальному процесі професійно-технічних закладів (ПТНЗ), сприятимуть засвоєнню ними не тільки базових знань і професійних умінь, але і сформованості у них готовності до активного самостійного отримання нових знань, інформаційних та інших технологій, набуття багатофункціональних умінь, а також підвищення рівня культури, соціальної активності.

Розглянуті вище аспекти професійного навчання визначають професійно-соціальну компетентність випускника. Поняття «компетентність» – ширше, ніж «кваліфікація». Воно з'явилося завдяки ринковій праці, відображає вищий рівень вимог до робітника від необхідного для виконання конкретної роботи.

Теоретичний аналіз практики сучасного уроку в ПТНЗ показав, що значного поширення набули інноваційні уроки, які мають нетрадиційну, гнучку структуру й орієнтовані на зростання інтересу учнів до навчання загалом та підвищення їх фахового рівня зокрема.

Впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання з метою реалізації компетентнісного підходу передбачає новий рівень відносин між його учасниками – учнем і викладачем. Вони повинні розвиватися разом, вміти працювати самостійно над собою і тим самим змінювати якість навчального процесу.

Для вирішення цих проблем нами розроблена методика впровадження інновацій, яка полягає у послідовному проходженні 5-ти основних етапів, які тісно переплітаються і взаємопов'язані між собою.

Перший етап – підготовка майстрів виробничого навчання до впровадження інновацій. Вона містить три складові: 1) формування професійної мотивації; 2) оволодіння знаннями щодо педагогічних інновацій, технологій її реалізації; 3) ознайомлення з методами дослідницької роботи.

Другий етап – підготовка учнів до навчання в режимі впровадження інновацій. Її складові наступні: 1) адаптація до навчання в нових умовах; 2) оволодіння методами самостійної роботи; 3) формування мотивації.

Третій етап – вибір інновації для професійно-практичної підготовки. На цьому етапі перед членами колективу стоїть завдання визначити, які з відомих їм інновацій можна реалізувати в навчальному закладі. Цей вибір залежить від багатьох факторів, серед яких можна виділити такі: готовність колективу до впровадження інновацій; особливості підготовки фахівців із даної спеціальності; вікові особливості учнів, рівень їх підготовленості та реальних пізнавальних можливостей; матеріально-технічна база навчального закладу; можливості майстрів виробничого навчання, рівень їх теоретичної та практичної підготовки, методичної майстерності, особистих якостей.

Четвертий етап – постановка експерименту (впровадження): Крок 1. Складання план-програми експерименту. Крок 2. Підготовка до реалізації. Крок 3. Практична реалізація. Крок 4. Узагальнення результатів.

П'ятий етап – діагностика результатів апробації інновації. На підставі результатів, отриманих у ході постановки експерименту, необхідно визначити такі параметри інновації: *оптимальність, результативність, масовість*. У такий спосіб можна відрізнити педагогічні інновації від педагогічного прожектерства, наукові та практичні новини в освітніх процесах.

Як висновок зазначимо, що впровадження інновацій у галузі професійної освіти сприяє не лише істотному підвищенню рівня підготовки кваліфікованих фахівців, а й переорієнтації ПТНЗ на особистість, оскільки передбачають урахування здібностей, інтересів і нахилів учнів у навчальному процесі, його змісті та структурі;

моделювання організаційних, методичних і змістових компонентів навчально-виховного процесу з урахуванням досвіду взаємодії учнів із навколишнім світом, індивідуальних відмінностей між учнями; варіативність та особистісно орієнтовану спрямованість навчально-виховного процесу, внаслідок чого знання, уміння й навички перетворюються на засіб розвитку пізнавальних і особистісних якостей учнів.

Ємчик Любов Федорівна,
*старший науковий співробітник відділу
природничо-математичних дисциплін
Львівського науково-практичного
центру ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Прогностичні засади виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів

Внутрішній світ людини формується у процесі перетворення знань у переконання. Цінності та ідеали стають досягненням людини, коли проходять через її чуттєво-емоційну сферу, стають мотивами і спонукають до дії.

Прогнозування розвитку особистості можна розглядати як передбачення змін у духовному стані та соціальній поведінці людини, в яких відображається зміст суспільних відносин, вплив навчання і факторів середовища.

Головною метою навчально-виховного процесу є формування свідомого громадянина, людини з активною життєвою позицією, яка буде допомагати йому в житті і практичній діяльності. Основним принципом підготовки фахівців повинно бути «виховання через навчання», а не спеціальні виховні заходи, відірвані від педагогічного процесу.

Напрямок діяльності особистості визначається динамікою системи потреб, інтересів, мотивів, ідеалів, цінностей. Зміни відбуваються не одразу, а в результаті поступового накопичення нових потреб, ідеалів, на яких формуються життєві цінності особистості у процесі навчання.

Особистість повинна формуватися не лише як добрий трудівник, активний громадянин, але й як господар своєї держави. Розвиток і самореалізація людини залежить від вміння раціонально

використовувати свій час, оскільки вона повинна самореалізуватися не лише у праці, а й в інших сферах діяльності. Зростає значення такої риси як справедливість, котра визначає успішну взаємодію між людьми, вміння оцінювати отримане і віддане в обмін. Важливим є питання осмислення природи любові, виховання культури почуттів, моральних стосунків між людьми.

Основою в організації виховної роботи є відсутність межі між учнем і викладачем. Вони повинні разом знаходити методи, форми, принципи виховання. Викладач поєднує у своїй роботі і навчання, і виховання. Він є носієм моральних якостей, здатний впливати на вчинки учнів, формувати риси характеру.

Матійків Ірина Миколаївна,
старший науковий співробітник
відділу практичної психології Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат психологічних наук

Роль емоційної компетентності у становленні сучасного фахівця професій типу «людина-людина»

Підготовка фахівців професій типу «людина – людина» в сучасних умовах вимагає особливого зосередження на емоційній компетентності, яка є фундаментом успішного професійного становлення, гармонійного функціонування в соціумі, сприяє підвищенню адаптивних здібностей, запобіганню «професійного вигорання», життєвим досягненням, збереженню здоров'я.

У нашому дослідженні категорія «емоційна компетентність фахівця сфери «людина-людина» розглядається як його усвідомлена готовність до реалізації емоційних компетенцій, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності, вирішення соціальних завдань. У свою чергу, емоційні компетенції – це здатність фахівців адекватно конкретній професійній ситуації застосовувати емоційний досвід, знання з галузі психології, цінності емоційно компетентної людини в їх органічній єдності.

Формування емоційної компетентності фахівців професій типу «людина – людина» відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Внутрішніми чинниками є особистісні індивідуально-психологічні якості, а саме: емоційні властивості, ціннісно-творче ставлення до життя, позитивне мислення (позитивне ставлення до

себе, до інших людей, до світу) комунікативний потенціал, мотивація досягнень у поєднанні з прагненням до пізнання. Ці чинники покладено в основу визначення рівнів сформованості психологічних критеріїв емоційної компетентності майбутніх фахівців: низького, середнього і високого.

У структурі емоційної компетентності виокремлюємо два аспекти – внутрішньоособистісний (розуміння власних емоцій та управління ними) та міжособистісний (розуміння емоцій інших людей та управління ними), а також такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, експресивно-комунікативний, тілесно-руховий, рефлексивний, емоційно-вольовий. Розвиток емоційної компетентності учнів ПТНЗ – опанування знаннями з галузі психології; формування ціннісно-творчого ставлення до життя, обраної професії; вдосконалення емоційного та тілесного самоусвідомлення, комунікативного потенціалу, особистісної рефлексії, емоційного самоконтролю та вольових якостей, позитивного мислення, самомотивації, мотивації досягнення тощо.

На основі теоретичного аналізу та результатів експериментального дослідження нами розроблено перелік емоційних компетенцій фахівця професій типу «людина – людина». Вважаємо, що розвиток цих компетенцій під час психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців є однією з головних психологічних умов підвищення їхнього рівня емоційної компетентності. У якості засобу цілеспрямованого впливу на розвиток емоційної компетентності обрано соціально-психологічний тренінг. У програму тренінгу включені техніки психофізіологічної, світоглядної, інтелектуальної та емоційної саморегуляції і вправи, що сприяють розвитку вмінь налагоджувати й вибудовувати стосунки, співпрацювати з іншими, вирішувати міжособистісні проблеми, досягати бажаного.

Проведене дослідження дозволило визначити комплекс психолого-педагогічних умов формування емоційної компетентності майбутніх фахівців, до яких відносимо: психологічна просвіта педагогічного колективу з питань емоційної компетентності, орієнтація учнів на вдосконалення власної емоційної компетентності, створення емоційно-сприятливого клімату в навчальному закладі, психологічний супровід усіх етапів професійного становлення майбутніх фахівців; сучасне навчально-методичне та науково-психологічне забезпечення професійної підготовки. Запропоновані

психологічні умови формування емоційної компетентності діють в єдності та взаємозв'язку, що сприяє покращенню якості професійної підготовки, розвитку професійно важливих та життєво необхідних якостей майбутніх фахівців професій типу «людина – людина».

Палка Олександра Володимирівна,
старший науковий співробітник
відділу гуманітарної освіти Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук

Роль аудіовізуальних технологій в іншомовній підготовці майбутніх фахівців

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, безперечно, має величезний вплив на розвиток педагогічної науки та системи освіти загалом. Значення інформаційно-комунікаційних технологій у галузі професійної освіти підтверджують численні публікації останніх років у вітчизняній та закордонній методичній літературі.

Одним із найпоширеніших, а тому найбільше досліджених, типів ІКТ є аудіовізуальні технології. Зупинимось на використанні навчальних відеофільмів в іншомовній підготовці майбутніх фахівців, технічні можливості яких роблять їх надзвичайно ефективними.

Специфіка відео дозволяє поєднати зорові та слухові образи в типових обставинах. Учням пропонується мовленнєва ситуація, у якій вони за допомогою викладача можуть опинитися в ролі активних учасників комунікації. Навчальні відеофільми є простою, доступною і цікавою формою викладу нового навчального матеріалу. Використання відео сприяє підвищенню інтересу до дисципліни, кращому засвоєнню, запам'ятовуванню матеріалу, що вивчається. Як засіб навчання воно має безмежні педагогічні й виражальні можливості. Методично грамотне застосування засобів інтенсифікації навчального процесу характеризується певними дидактико-методичними перевагами: завдяки звучанню автентичного мовлення створюється наближене до реального іншомовне середовище, відбувається економія часу, здійснюється навчання з елементами індивідуалізації, реалізується принцип аудіовізуальної наочності навчання, завдяки якому іноземне мовлення демонструється в

розмаїтті щоденних ситуацій. Особливо ефективним цей принцип виявився при опрацюванні тем країнознавчого характеру.

Перспективним видається використання безкоштовних відеоуроків, розміщених на різноманітних навчальних сайтах (www.engVid.com та www.real-english.com тощо). Використання відеокурсів зазначених сайтів робить навчання більш наочним, доступним, емоційним та, найголовніше, результативним.

Чіпак Степан Миронович,
методист ВПУ№71 м. Кам'янка-Бузька

Роль керівників навчальної групи у формуванні молодої людини як особистості

Виховна діяльність керівників навчальних груп у ВПУ№71 м.Кам'янка-Бузька полягає у формуванні і вихованні колективу навчально-виробничої групи; організації педагогічної підтримки учнів і проведення індивідуальної роботи, позаурочної роботи в групі; організації дозвілля; профілактиці девіантної поведінки; організації взаємодії з усіма учасниками виховного процесу.

Найважливіше в роботі класного керівника – формування і виховання колективу навчально-виробничої групи. Від успішності вирішення даного завдання залежить психологічний комфорт, успішність діяльності групи й окремих учнів.

Завдання керівництва груп у ВПУ№71 м.Кам'янка-Бузька – формувати позитивні міжособистісні відносини учнів. Складаються вони під час спільної діяльності, тоді кожен учень має більше друзів у групі, взаємної симпатії, довіри і поваги.

Спільна діяльність учнів навчально-виробничої групи повинна бути різноманітною, цікавою, відповідати інтересам і схильностям учнів та одночасно формувати нові інтереси, схильності. Вона повинна бути орієнтована на емоційну сферу учнів, тому що позитивні емоційні переживання позитивно впливають на розвиток особистості, формують і закріплюють позитивний стереотип поведінки. Це реалізується шляхом проведення спільних екскурсій, вечорів запитань і відповідей, участі у різноманітних акціях і змаганнях, де кожен учень вболіває не тільки за себе, але й за весь колектив. Прикладом є організація та проведення в нашому закладі фестивалю «Різдвяна зірка», в якому брали участь учні всіх навчальних груп училища. Спільна праця зробила це свято

змістовним і неповторним. Козацькі забави, організовані до Дня українського козацтва, викликали позитивні емоції і ще раз переконали нас в тому, що учні вміють гідно боротися за перемогу, вболівати та переживати.

Педагогічна підтримка – це коли класний керівник та інші педагогічні працівники допомагають учням у вирішенні їхніх проблем, пов'язаних з успішністю в навчально-виробничій діяльності, зі спілкуванням, із самовизначенням. В нашому навчальному закладі це вирішується шляхом індивідуальної роботи з учнями, спільної співпраці класного керівника, майстра в/н та соціального педагога.

Превентивна допомога спрямована на попередження небажаної з педагогічної точки зору поведінки учня, уміння поводитися в різних життєвих ситуаціях. Реалізується вона за допомогою багатьох педагогічних засобів: виховання у підлітків культури спілкування, закріплення позитивних звичок; формування почуття власної гідності, поваги до себе й інших, усвідомлення цінності своєї особистості й цінності особистості іншої людини.

Залучення учнів до занять у гуртках художньої самодіяльності, художньої творчості, спортивних секціях дає змогу розкрити їхні здібності, що підвищить авторитет серед однолітків. А коли організовуються конкурси, виставки, змагання, ми показуємо їхні досягнення іншим, що також має важливий вплив на формування особистості.

Оперативна допомога – це своєчасне виправлення негативної ситуації і скерування розвитку подій в оптимальний педагогічний режим. У нас вона здійснюється у конфіденційній бесіді класного керівника, майстра в/н з учнем та його батьками. В деяких випадках – на педагогічному консилиумі, що поєднує всіх учасників виховного процесу і спрямований на позитивні зміни ситуації та надання допомоги учневі.

Превентивно-оперативна підтримка має на меті допомогти більшості підлітків побачити себе збоку та керувати власними емоціями. Така допомога дозволяє позбутися комплексу неповноцінності, страху невдач, глузувань, невігідного порівняння з іншими учнями.

Профілактика девіантної поведінки учнів містить у собі роботу з соціальнокультурно і педагогічно занедбаними учнями, вплив на формування яких мало середовище, в якому вони вирости. Тому вивчення умов життя і побуту, індивідуальні бесіди, залучення

таких учнів до суспільно-корисної справи допомагають змінити внутрішній світ таких дітей, дають їм змогу відчувати себе повноправними членами суспільства.

Джулай Лариса Іванівна,
*старший науковий співробітник відділу
природничо-математичних дисциплін
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України, кандидат педагогічних наук*

Формування готовності молодшої медсестри до професійної діяльності викладачами природничих дисциплін

Система соціального захисту в Україні постійно потребує до себе уваги з боку держави та суспільства. У цьому сенсі є актуальними питання підготовки молодших медсестер (соціальних робітників). Одним із аспектів їхньої майбутньої діяльності є надання соціально-медичної допомоги категоріям населення, котрі потребують захисту і підтримки – пенсіонерам, інвалідам та самотнім непрацездатним громадянам похилого віку та ін. Ефективність останньої визначається професійними якостями, сформованими зокрема викладачами природничих дисциплін.

Готовність розглядається як складне утворення та як функціональний стан, що сприяє успішній діяльності фахівця. Ми виділяємо три аспекти готовності.

Перший – є сукупністю предметних знань, умінь і навичок. У процесі професійної підготовки молодшої медсестри викладачі природничих дисциплін, зокрема «Догляду за хворими», для засвоєння знань і вмінь повинні пробудити інтерес до вивчення предмета. Для цього варто наводити переконливі приклади значення соціальної роботи, що покликана сприяти фізичному та психічному здоров'ю суспільства загалом, розповідати учням про те, як соціальні робітники приймали рішення в несподіваних / екстремальних ситуаціях та як завдяки їхнім діям було врятоване чи продовжене людське життя тощо.

Необхідно зазначити, що вітчизняна й зарубіжна історія багаті прикладами безкорисливого милосердя, самовідданого опікування соціальними робітниками людьми з особливими потребами. Все це створює позитивну мотивацію в учнів до майбутньої діяльності, проте виділена кількість годин на теоретичне вивчення дисципліни

порівняно з кількістю годин, що виділяються на лабораторно-практичні роботи (125 / 7), є невідповідними у контексті вимог практичної готовності молодшої медичної сестри щодо надання долікарської медичної допомоги самотнім непрацездатним громадянам при виникненні у них гострих станів. На нашу думку, така кількість годин не дозволяє на належному рівні опанувати навички з виявлення ознак цих станів, оцінки стану здоров'я (за критерієм задовільний / незадовільний), засвоєння алгоритмів долікарської діяльності.

Другий аспект розглядається нами як функціональний стан, який визначається стійкими психічними особливостями, притаманними даній особі. Хочемо акцентувати увагу на тому, що об'єктом професійної діяльності молодшої медичної сестри є люди з особливими потребами, які разом перебувають у складній системі взаємоперехідних, взаємозумовлених моральних стосунків.

Тож ефективність діяльності молодшої медсестри стає можливою завдяки сформованості у неї професійно значущих рис, до яких відносимо: сумлінне виконання свого обов'язку, відповідальність, чесність, порядність, принциповість, правдивість, цілеспрямованість, дотримання професійної таємниці тощо. Крім того, медична сестра повинна бути готовою до психічних перевантажень, спричинених недовірою, образою, відмовою клієнта тощо. У таких ситуаціях медсестра має керуватися стандартами поведінки, які не допускають зверхності, зарозумілості. Зазначимо, що цей перелік вимог є далеко не повним.

Підкреслимо, що у структурі готовності окремим пунктом варто виділити комунікативний аспект. Під час спілкування медична сестра повинна бути тактовною, співчутливою до людського горя, чужих труднощів, а також витриманою, чуйно ставитися до клієнта, викликати симпатії і довіру.

Отже, професія молодшої медсестри (соціального робітника) є суспільно вагомою та значимою. Ефективність професійної діяльності визначається сформованістю системи знань, вмінь та професійно важливих якостей, що здійснюється викладачами природничих дисциплін у процесі професійної підготовки учнів ПТНЗ.

Мельничук Тетяна Петрівна,
методист, викладач української мови і літератури
Львівського вищого професійного училища
ресторанного сервісу та туризму

***Виховання національно свідомої особистості,
Патріота України на уроках гуманітарного циклу
(з досвіду роботи)***

Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти і виховання в Україні є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Саме тому тема національно-патріотичного виховання учнів особливо актуальна сьогодні, коли Україна впевнено крокує шляхом євроінтеграції.

Мета національно-патріотичного виховання полягає у формуванні особистості з глибоким відчуттям своїх коренів, роду, народу; у прищепленні любові до рідної мови, літератури, історії та поваги до символів, традицій та звичаїв українців. Для реалізації цієї мети необхідно творчо поєднати урочну та позаурочну роботу.

Викладання питань громадянської освіти може бути здійснено через зміст більшості предметів: історію, правознавство, економіку, географію, мови і літературу, предмети природничо-математичного циклу.

Думка про те, що саме навчання рідної мови та літератури передбачає формування національної свідомості учнів, висловлена у працях багатьох педагогів: М. Костомарова, К. Ушинського, М. Драгоманова, О. Потебні, М. Грушевського, Г. Ващенко, В. Сухомлинського та інших. Учні повинні засвоїти, що для патріота важливі всі матеріальні й духовні надбання України. Серед них – рідна мова як нетлінне джерело розквіту духовної культури. Засвоюючи рідну мову, вихованці переконуються в красі її виражальних засобів, вчать мислити і говорити не тільки правильно, а й красиво.

Відповідно до мети і пріоритетів мовної освіти зміст навчання української мови поділяється на чотири взаємопов'язані змістові лінії, серед яких найважливіша у формуванні національно свідомої мовної

особистості учня соціокультурна лінія мовної освіти. У ній передбачено підвищення рівня загальної культури учнів, що сприяє наступному:

- становленню сучасного світоглядного уявлення про природу, суспільство, людину, сенс життя;
- ознайомленню з культурними набутками рідного народу й людства;
- розвиткові духовної сфери особистості, зокрема формуванню патріотизму, моральних переконань, розуміння прекрасного.

Ця змістова лінія становить добірку тем для учнівських усних та писемних висловлювань: «Спішу в храм святого слова», «На тернистих шляхах нації», «Душа болить за рідну Україну», «Я вірю в майбутнє твоє, Україно!», які в підручниках, навчальних посібниках подані у формі текстів. Саме вони допомагають здійснювати виховний вплив у визначених пріоритетних напрямках громадянської освіти.

Тексти патріотичного наповнення допомагають формувати в учнів такі важливі якості, як-от: громадянська відповідальність і мужність, суспільна ініціативність й активність, бажання працювати для розбудови України, піднесення її міжнародного статусу.

Велике значення мають творчі та науково-пошукові роботи. У нашому навчальному закладі проводилися конкурси творчих робіт про гетьмана України Івана Мазепу, на тему «Моє рідне село» та ін. Варто відзначити значну зацікавленість учнів, особливо темою про рідне село, свою малу батьківщину. Учні не тільки писали твори, а й проводили пошукову роботу. Таким чином, у дитячих серцях залишається відчуття причетності до історії рідного міста чи села, гордості за свій край, багатий історичними подіями.

Завжди цікавими для аналізу є творчі письмові роботи «Моє професійне майбутнє» та «Майбутнє моєї держави», особливо тоді, коли ми з учнями порівнюємо, як змінюються світогляд учнів і мрії про майбутнє від курсу до курсу.

Необхідно підбирати тексти для різних видів робіт про державні символи, адже повага до Конституції, державних символів, законів України, прийнятих у нашій державі правових норм, сформована потреба в дотриманні їх, висока правосвідомість визначають рівень правової вихованості, підвищення якої забезпечується використанням на уроках текстів такого зразка.

Більш глибоку і ґрунтовну роботу щодо правового виховання та виховання свідомого громадянина України проводить викладач правознавства М. Д. Бойко. Так, у листопаді були проведені зустрічі учнів училища з представниками прокуратури Львівської області на тему «Запобігання правопорушень неповнолітніх та права неповнолітніх», «Відповідальність неповнолітніх», також разом з учнями був переглянутий документальний фільм відповідної тематики та проведено його обговорення. Викладач М. Д. Бойко разом з учнями училища випустив інформаційну стінгазету «Порушення прав неповнолітніх»; підготував методичний посібник «Права дитини», де зібрані правові норми українського та міжнародного законодавства.

Невід’ємна складова громадянської свідомості справжнього патріота – досконале знання рідної мови як державної, турбота про піднесення її престижу й розширення функціонування в усіх сферах суспільного життя. Навчання мови проводиться не тільки на уроках української мови, а й у позаурочний час.

Уже традиційним у нашому училищі стало проведення загальноучилищних олімпіад з української мови, історії України. Варто відзначити активність учнів у проведенні відповідних заходів. Наприклад, до 9 листопада – Дня української писемності та мови – були проведені наступні заходи:

1) I етап Всеукраїнського конкурсу з української мови імені Петра Яцика. Учні-переможці нашого Конкурсу братимуть участь в наступних етапах;

2) перевірний диктант у всіх групах I-ого курсу «І впало сім’я слів його, на добру впало ниву...» (до 200-річчя від дня народження Маркіяна Шашкевича). Результати проведення диктанту були обговорені на засіданні комісії та доведені до відома учнів училища;

3) конкурс на краще читання віршів про українську мову «Як парость виноградної лози, плекайте мову...».

Щороку 21 лютого громадськість України відзначає День рідної мови. Не залишаємося байдужими і ми. Гарною організацією та змістовністю відзначилися тематичний вечір «Як багато важить слово...» та відкритий урок «Леся Українка – велика поетеса України та жінка з трагічною долею», проведені викладачем І. М. Голец.

Дуже важливим елементом формування національно свідомого громадянина є виховання в учнів пошани до історичного минулого,

до її трагічних сторінок. Так, на відзначення роковин Голодомору 1932-33 рр. були проведені такі заходи:

1) вечір пам'яті-реквієм «Голодомор 1932-1933 рр. Україна пам'ятає. Світ визнає» (підготувала М. Й. Запотічна);

2) виховні години в навчальних групах ;

3) конкурс плакатів про Голодомор 1932-1933 рр.

Викладач М. Й. Запотічна організувала і провела з учнями училища наукову конференцію з нагоди річниці проголошення ЗУНР.

У березні в нашому навчальному закладі щороку відбуваються Шевченківські дні, значення яких для формування національно свідомого громадянина важко переоцінити. Напередодні урочистого вечора до річниці Тараса Шевченка був проведений традиційний творчий конкурс на краще читання поезії Великого Кобзаря «Вінок Кобзареві», який об'єднав знавців поезії Т. Шевченка. А 19 березня стало справжнім святом, яке об'єднало і працівників, і учнів у велику українську родину. Ще зранку кожний кабінет, кожна аудиторія розквітла розмаїттям українських вишиванок, потім була творча виставка вишиванок працівників та учнів училища. Як підсумковий акорд, прозвучав Урочистий Шевченківський вечір, у якому взяли участь Ірина Вовк, поетеса, драматург, член Національної спілки письменників України, завідувач відділом Інституту релігієзнавства; ансамбль народної капели бандуристок «Галичанка», керівник Руслана Дробот, працівники та учні училища.

На дереві, що не має кореня, ніколи не приживеться прищепка. Так неможливо і прищепити любов дитині до своєї держави загалом, якщо не проросла в її серці зернина любові до рідного дому, рідної вулиці, свого навчального закладу. З метою вивчення історії і культури рідного краю, його традицій, виховання любові до рідної землі організовуються і викладачами, і класними керівниками, і туристичною агенцією училища «Перлина» тематичні оглядові екскурсії «Львів пішохідний», «Підземелля Львова», «Центр Львова» та інші, екскурсії до музеїв І. Франка, Національного музею, Музею вишивки отця Блажійовського, до театрів та на виставки Львова. Це необхідна й вагома умова формування високодуховної особистості. Наше місто, його околиці щедрі на духовні скарби, тому нам є ще над чим працювати, адже дитячі душі завжди відкриті до щирого спілкування та всотування нових знань і вражень.

Молода людина, яка власною рукою доторкнулася до національної спадщини і пропустила через душу культурні цінності свого народу, не може бути аморальною, інфантильною.

Отже, щоб нам, педагогам, виховати патріота своєї держави:

- треба перш за все щиро і віддано любити свій край, свою державу, адже дитина завжди відчуває душевну фальш;
- не бути байдужими до сучасних суспільних проблем;
- знати всі тонкощі політичного життя країни, світу, щоб допомогти учневі розібратися у непростих життєвих та політичних перипетіях,
- бути для кожного учня взірцем щирого патріота-будівника нашої Української Держави.

Дзюбчик Надія Борисівна,
*викладач Львівського професійного
політехнічного ліцею*

Превентивне виховання як аспект роботи класного керівника в ПТНЗ

Як свідчить статистика, протягом останніх десяти років значно зросли показники негативних вчинків (крадіжки збільшилась на 32%, паління – в 3,5 рази, вживання алкоголю – в 7 разів, прояви розпусти – в 10 разів, волоцюжництво – в 9 разів, приниження гідності – в 1,5 рази тощо). Аналіз цих вчинків у динаміці вказує на сталу тенденцію невинного щорічного зростання порушень поведінки і кількості важковиховуваних учнів.

Відхилення у поведінці неповнолітніх призводить до важковиховуваності. В усіх негативних вчинках проявляється порушення морального ставлення підлітка до праці, людей, до себе, зниження, а то й відсутність, відповідальності за свої вчинки. Отже, важковиховуваність завжди виступає як фактор ризику.

Для способу життя підлітків групи ризику характерним є зневажливе ставлення до виконання своєї соціальної функції – вчитися, набувати знань, наявність великої кількості «зайвого часу», невміння проводити вільний час; відсутність індивідуальних захоплень.; вживання наркогенних речовин, в першу чергу, тютюну. Для них характерне своєрідне, за виразом вчених, «інформаційно-комунікативне хобі» (прагнення постійно отримувати нову легку

інформацію, що не вимагає ніякого критичного інтелектуального осмислення: порожні розмови, детективно-пригодницькі книги, фільми, сидіння годинами перед телевізором, азартні ігри, захоплення популярною музикою, вживанім наркотичних речовин тощо). В педагогічній оцінці порушень дисципліни важливо своєчасно зафіксувати виникнення ситуації ризику, визначити межу між правомірною і протиправною поведінкою, коли починається невиконання своїх обов'язків.

Як показує власний педагогічний досвід, для важковиховуваних учнів з нестійкою позицією особистості характерним є ситуативне, неусвідомлене порушення, без завчасної підготовки. Підліток не є організатором грубих порушень навчальної дисципліни, але в «ситуації ризику» підштовхує однолітків до них. При розборі його участі в бійках, крадіжках, діях, що принижують гідність іншої людини, здирництві підліток виявляє почуття провини, розкаюється, але намагається перекласти частину своєї вини на інших учасників. Він усвідомлює егоїстичну спрямованість своїх порушень дисципліни, її безцільність і невмотивованість.

Виховний вплив дає очікувані результати тоді, коли учень виявляє щире бажання й прагнення змінити себе і сам сприяє цьому процесу. Тому й В. О. Сухомлинський писав, що найкращі методи й прийоми не дадуть результату, коли вони не призведуть до того, щоб людина заглянула в себе, задумалася над власною долею.

Серйозним дестабілізуючим фактором у сучасному вихованні учнів ПТНЗ є конфлікт у системах «учень – учень», «вчитель – учень», «учень – батьки», «батьки – вчителі». Як негативне соціальне явище в педагогічному процесі та визначальний чинник у виборі мотивів асоціальної поведінки він стає дедалі більшим гальмом у навчально-виховному процесі через взаємонепорозуміння зі старшими, втрати контакту з батьками стосунки стають конфліктними.

Конфлікти стають досить глибокими, підліток втрачає зв'язок зі своєю сім'єю. І в даній ситуації саме класний керівник має запобігати цьому, впливаючи на батьків. Якщо вчасно не будуть вжити заходи, дорослі не переглянуть погляди на особистість підлітка, то в учня можлива життєва криза.

Отже, превентивне виховання учнів ПТНЗ – важлива соціальна проблема, де головну роль відіграє педагог. Від правильного її розв'язання залежить, чи включиться певна частина випускників

ПТНЗ до активної участі в житті суспільства, чи залишитися осторонь. Тому перед класними керівниками стоїть важливе завдання – здійснювати виховання всіх учнів, а особливо важковиховуваних, так, щоб вони в майбутньому стали гідними членами суспільства.

Шиделко Анна Володимирівна,
*науковий співробітник відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

Роль профілактичних програм у вихованні учнівської молоді

Основними формами організації профілактичної діяльності є профілактичні заходи та профілактичні програми, які співвідносяться між собою як одиничне та загальне. Профілактичний захід можна було б ототожнити з поняттям форми профілактичної роботи, спрямованої на реалізацію превентивного виховного впливу на певну групу осіб.

Профілактична програма – це спеціально розроблений комплекс (система) заходів, спрямований на запобігання чи мінімізацію прояву конкретної соціальної проблеми (або декількох проблем, пов'язаних між собою), зокрема, через формування відповідного світогляду, просоціальних умінь, навичок і досвіду, особливо у сфері ведення здорового способу життя.

Роль профілактичних програм у вихованні та формуванні необхідних життєвих навичок є визначальною. Превентивні програми мають бути організовані таким чином, щоб комплексно впливати на свідомість, почуття та поведінку особистості, на її життєву позицію; формувати соціальні норми, що діють у молодіжному середовищі, громаді загалом, і практичні моделі поведінки. Їх основною метою має бути вплив на соціальне оточення молодої людини за допомогою використання спеціальних методів і прийомів, що сприятимуть організації обговорень дискусійних питань і формуванню у підлітків відповідальності за свою поведінку перед собою та суспільством.

Профілактичні програми повинні опиратися на такі принципи: системність, адресність і доступність, своєчасність і професіоналізм, поетапність тощо.

В Україні накопичено певний досвід розробки і реалізації профілактичних програм на загальнодержавному і місцевому рівнях. Однак через відсутність належного фінансування, моніторингу та кадрового забезпечення, а також низького рівня поінформованості суспільних інституцій, немало заходів мають формальний характер і дають мінімальний ефект.

Курач Іванна Іванівна,
практичний психолог
Львівського професійного ліцею
комп'ютерних технологій

Психологічні аспекти у вихованні учнівської молоді

Опанування важливими соціальними нормами є тим підґрунтям, на якому повинна будуватися гуманістична модель освіти, аби ліквідувати протиріччя складного соціального зростання сучасного учня. Формування таких позитивних якостей, як відповідальність, звичка до систематичної самотійної праці має велике значення для побудови сучасного виховного процесу.

Для сучасного першокурсника ПТНЗ важливою є проблема соціально-психологічної адаптації до нового колективу, який стає зовсім іншим. А оскільки після 9-го класу зі школи йдуть частіше за все слабо встигаючі учні, то середній інтелектуальний рівень виявляється порівняно низьким.

При різкій зміні критеріїв оцінок, при втраті початкового статусу лідера в групі однолітків, виникають значні (і, що головне, часто неусвідомлювані) зсуви щодо самооцінки, виникає ніби розрив спадковості у встановленні ідентичності, в сфері основних переживань людини, які пов'язані з пізнанням самого себе. Часто це призводить до розвитку різних захисних механізмів, які дозволяють людині зберігати звичну високу самооцінку, звичне ставлення до себе за рахунок викривлення суб'єктивного сприймання дійсності і самого себе, що виявляється зовні в неадекватній поведінці, в пониженні конструктивної поведінки, у виникненні афективних реакцій, а також почуття пригніченості, депресії та інших різноманітних проявів. Виникає те, що прийнято називати соціально-психологічною дезадаптацією.

Інша причина, яка часто зустрічається в учнів, – установка на продовження мораторію. Після напруженого 9-го класу, з його

клопотами і проблемами, закінчення неповної середньої освіти, переходу до нового етапу – вступу в навчальний заклад, багато юнаків та дівчат «розслаблюються», вони ніби впадають у безтурботне дитинство: неочікувано на перший план виступає спілкування з однолітками, знижується інтерес до навчання, а піднімається до спорту, відпочинку і всього, що не є навчанням і роботою. Окрім того, напевно, для багатьох такий мораторій просто є необхідним – як відпочинок. Досвід такої широкої та різносторонньої взаємодії з навколишньою дійсністю, навіть досвід пізнання нового «майже дорослого» життя, не пов'язаний з одним лише навчанням, а має велике розвиваюче значення в цьому віці. І все ж, це добре як тимчасове явище. Якщо ж формується установка на таке життя, або школяр вже приходить на I курс навчального закладу з такою установкою, то це повинно стати турботою всіх учасників навчально-виховного процесу.

Якщо говорити про розвиток особистості в процесі навчальної діяльності, насамперед потрібно звернути увагу на саморозвиток учня. За цих умов індивідуалізація навчання створює всі можливості, які сприяють розвитку учня як індивідуальності, становленню його як особистості. У

Учні, працюючи індивідуально, постійно зустрічатимуться з інформацією, яка має безпосередній стосунок до їхньої майбутньої спеціальності, і, відповідно будуть достатньо вмотивованими і матимуть досить міцний стимул до виконання поставлених завдань. Але дуже важливим є і характер самого завдання. Коли учні впевнені, що виконують не просто звичайну навчальну роботу, а таку, якою вони будуть займатися в майбутньому, від якості виконання якої залежатиме рівень їх кваліфікації, професіоналізм, тоді підвищуватиметься зацікавленість, мотивація та відзначатиметься більш серйозне й відповідальне ставлення до самостійного навчання.

Ні вибір вправ, ні вибір засобів і форм не забезпечить успіху, якщо не буде враховано, у яких стимулюючих формах педагогічного спілкування будуть викладатися учням знання, як буде організований процес вироблення умінь і навичок.

Провідним принципом розвитку індивідуальності вважається принцип індивідуального підходу, сутність якого полягає у врахуванні та вивченні індивідуальних відмінностей учнів.

Литвин Віталій Андрійович,
магістрант Інституту архітектури
Національного університету «Львівська політехніка»

***Виховний потенціал інформаційно-комунікаційних
технологій у професійній освіті***

Завданнями освіти є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня [2].

Завдяки новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям реалізується важлива функція освіти – формування емоційно-ціннісного світосприйняття. Як відомо, ІКТ створюють потужні можливості для розвитку в людини почуття гармонії, виховання естетичного смаку. Вони мають сильний емоційний вплив на студентів, розвивають їхні естетичні смаки і водночас дають змогу отримати необхідні знання в галузі культури, мистецтва, історії розвитку цивілізації, що дуже важливо, наприклад, для майбутніх архітекторів і дизайнерів. Забезпечується нерозривна єдність професійного, загальнокультурного, морального та естетичного становлення особистості професіонала.

Застосування ІКТ в освіті охоплює не лише навчальну складову, їх потенціал доцільно використовувати й у виховному процесі. Система інформаційної підготовки має об'єднувати два компоненти: інформаційне навчання й інформаційне виховання, спрямовані на розвиток майбутнього спеціаліста. В основі інформаційного виховання лежить «точний, прицільний розрахунок виховних впливів, поєднання самовиховання із «зовнішнім підштовхуванням», діагностування, прогнозування, проектування зрушень на кожному етапі, своєчасна підтримка і корекція ходу виховного процесу» [4, с. 178]. Нині проблемі інформаційного виховання, зокрема у вищій освіті, достатньо уваги, на жаль, не приділяється [1, с. 12].

Важливою складовою інформаційного виховання у ВНЗ є розвинута медіакультура, яка передбачає розуміння ролі медіа в конкретному професійному середовищі, опанування вмінь і навичок критичного сприйняття, аналізу та самостійного створення медіаповідомлень, а також застосування медіа у професійній сфері.

Однак в українській середній освіті та у вищій школі не ведеться цілеспрямована навчальна діяльність щодо правил роботи із засобами масової комунікації, законів творення масової інформації, способів її донесення до широких верств населення і розуміння діяльності засобів масової інформації як інституції загалом. Студенти ВНЗ не вчаться бути активними, медіаграмотними споживачами інформації, не розвивають вміння критично мислити, розпізнавати потаємний зміст медіаповідомлень, виокремлювати гендерні, етнічні, національні стереотипи, соціальні кліше, розрізняти поняття факту та судження, ставлення, пропаганди, прихованої реклами, усвідомлювати наслідки негативного впливу засобів масової комунікації [3, с. 96].

Проте, незважаючи на невиробленість досконалої стратегії інформатизації різних ланок професійної освіти, інформаційно-комунікаційні технології відкривають необмежені перспективи для науково-педагогічних працівників і студентів.

Впровадження ІКТ робить професійну освіту більш гнучкою, індивідуалізованою, особистісно орієнтованою, гуманістично спрямованою та водночас дає змогу організувати навчально-виховний процес, використовуючи глобальні ресурси та мультимедійні можливості. Педагоги та психологи довели, що комплексне та обґрунтоване застосування ІКТ в освіті, у тому числі з виховною метою, є одним із дієвих шляхів підвищення ефективності діяльності навчальних закладів професійної освіти, якості підготовки спеціалістів різного профілю.

1. Гуревич Р. С. *Формування інформаційної культури майбутнього вчителя* / Р. С. Гуревич, В. В. Атаманюк // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ–Вінниця : ДОВ Вінниця, 2003. — С. 8—13.

2. Закон України «Про освіту» // *Законодавство України про освіту* : збірник законів. — К. : Парламентське вид-во, 2002. — С. 3—27.

3. Литвин А. В. *Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю* : монографія / Андрій Вікторович Литвин. — Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. — 498 с.

4. Педагогика. Новый курс : учебник для студ. пед. вузов : в 2 кн. / И. П. Подласый. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. — Кн. 2 : Процесс воспитания. — 256 с.

***Деякі аспекти реалізації
компетентнісного підходу у вищій школі***

Педагогіка вищої освіти завжди опікувалася проблемою підготовки фахівця високої кваліфікації, справжніх професіоналів, здатних у будь-якій практичній ситуації приймати найбільш раціональні та ефективні рішення. Позитивні традиції підготовки майбутніх фахівців в українській вищій школі мають знайти своє місце і в умовах, коли визначилася нова тенденція руху «від поняття кваліфікації до поняття компетенції». Компетентнісний підхід, як нова освітня парадигма, носить об'єктивний характер і викликана до життя суттєвими соціальними й економічними змінами в сучасній цивілізації. У 1997 році Лісабонська конвенція «Про визнання кваліфікацій, що відносяться до вищої освіти в європейському регіоні» прийняла концептуальну ідею міжнародного визнання результатів освіти як компетентнісний підхід. Подальший свій розвиток ідея компетентнісного підходу знайшла у реформах Болонського процесу.

В основі методології компетентнісного підходу у вищій освіті знаходиться концептуальна ідея щодо необхідності заміни традиційного репродуктивного навчання творчо-дієвим, яке повинно сприяти не тільки оволодінню знань, умінь та навичок, а й особистісному розвитку студентської молоді, формуванню системи соціокультурних потреб, самоактуалізації та самоздійсненню особистості.

Компетентнісний підхід спрямований на всебічну підготовку і виховання індивіда не тільки в якості спеціаліста, професіонала своєї справи, але й як особистості, що прагне самовдосконалення, творчого відношення до своєї праці, гуманістичного поведіння в соціумі. Гуманізація освіти передбачає в першу чергу оволодіння кожним студентом всіма багатствами культурних та духовних цінностей людства, виховання людини, здатної поважати і толерантно ставитися до іншої культури.

Компетентнісний підхід базується на особистісно-орієнтованій освіті, як сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних, світоглядних, комунікативних складових, що забезпечує високий результат професійної підготовки. Тому надзвичайно актуальною є

думка щодо формування в учнівській молоді духовних цінностей, які є базовою основою світогляду особистості, її переконань активної життєвої позиції, поваги до людини праці, що має домінуюче значення в професійній діяльності. Тому особливої значущості у використанні компетентнісного підходу набувають такі його структурні компоненти як опанування студентською молоддю продуктами культури і мистецтва, що олюднюють будь-яку професійну дію, опанування морально-естетичними цінностями, розвиток творчого потенціалу, прагнення до самовдосконалення.

Концептуальна сутність компетентнісного підходу полягає в наступному:

в озброєнні студентської молоді чітко визначеною системою професійних компетенцій, яка об'єктивується характером, рівнем і тенденціями розвитку економіки, науки, освіти, культури – всіх сфер і видів життєдіяльності людини і суспільства;

у зверненні в освітньому процесі до людини, з опорою на антропологічні та аксіологічні засади її розвитку (світогляд, критичність мислення, ставлення до праці, професії, до себе і партнерів, здатність до самооцінки свого внутрішнього світу);

у використанні специфіки особистісно-орієнтованого підходу на противагу знаннєво-орієнтованому підходу як умови модернізації вищої освіти.

Таке розуміння сутності компетентнісного підходу дає можливість зробити висновок, що у сучасній вищій освіті вимальовується тенденція «вільного розвитку людини», формування образу людини культури, креативного мислення, прагнення високої професійної досконалості, конкурентоспроможності, самостійності у прийнятті рішень.

Аналізуючи сутність компетентнісного підходу, необхідно звернути увагу на реалізацію його у практиці вищої школи сьогодення. Відомо, що в педагогіці вищої школи довготривалий час домінувала суто знаннєва парадигма, яка затьмарювала власне людину, її духовні потреби, ціннісні орієнтації, свободу вибору і самореалізацію особистості. І хоча, безумовно, у професійній діяльності знаннєва компонента є базовою цінністю, проте виховний аспект має бути пріоритетним, що відповідає реалізації сучасної людиноцентричної парадигми вищої освіти.

Тому виникає об'єктивна потреба в переорієнтації вищої освіти з вузькопрофесійної підготовки майбутнього фахівця на формування

Людини, особистості. М.І. Пирогов у свій час, опікуючись проблемами виховання і називаючи їх питаннями життя, наголошував на тому, що всі, хто готується бути корисними громадянами, повинні спочатку навчитися бути людьми. Можна до цього додати, що кожний, хто прагне стати конкурентоспроможним професіоналом, повинен перш за все розвивати свої людські здібності.

Зважаючи на означені вище характеристики компетентнісного підходу, необхідно підкреслити, що його реалізація у вищій школі має здійснюватися на принципі поліпарадигмальності, який забезпечує гармонійне поєднання різних методологічних підходів до підготовки гуманної, висококультурної, духовної, компетентної, конкурентоспроможної, мобільної особистості, здатної до професійної діяльності, як у своїй країні, так і в європейському просторі.

Коземко Любов Богданівна,
викладач вищої категорії
ВПУ №71 м. Кам'янка-Бузька
Львівської області

Форми і методи виховання професійної культури учнівської молоді

В умовах розбудови незалежної демократичної держави все більшого значення набуває виховання професійної культури учнівської молоді. Актуальність даної теми на сьогоднішній день постає дуже гостро, адже майже на кожному підприємстві існує проблема професійної культури, пов'язана з питанням якості виконаних робіт, досягненням високого рівня продуктивності праці й етичністю працівників. Підприємство функціонує і розвивається як складний організм, його життєвий потенціал, ефективність функціонування і виживання в конкурентній боротьбі ринкових умов залежать не лише від стратегій, чіткої організації праці, правильного керівництва, а й від висококваліфікованих працівників. Будь-яка найкраща ідея може так і залишитись ідеєю, якщо не буде кому втілити її в життя. Саме тому роботодавець ставить високі вимоги до рівня підготовки кваліфікованого робітника.

Професійна культура тракториста-машиніста сільськогосподарського виробництва категорій «А», «В», «С» – це висока продуктивність виконаних робіт, їх якість, це вміння спілкуватися і

злагоджено працювати в колективі, що має прямий вплив на кінцевий результат виконуваної роботи. Щоб випускники ВПУ № 71 м. Кам'янка-Бузька могли гідно представляти обрану професію, колектив навчального закладу докладає чимало зусиль. Ми прагнемо формувати суспільно активну, творчу особистість, здатну самостійно мислити, приймати сміливі рішення, втілювати нові ідеї, і для цього використовуємо різнобічні форми і методи навчання та виховання, побудовані на спільній діяльності вчителя й учнів, взаєморозумінні, єдності інтересів усіх учасників навчально-виховного процесу. Тому й застосовуємо у своїй роботі не лише традиційні методи навчання, а й нові, які сприяють зацікавленості учнів предметом, який вивчається, і виховують любов до обраної професії. Одним із таких методів є проведення уроків за схемою: викладач – бібліотекар – учень. Прикладом такого уроку є вивчення теми «Зернові культури» з предмета «Агротехнології». Випереджуючим завданням для учнів було знайти цікаві вислови про землю, хліб, цитати з прозових і поетичних творів. Дане завдання було виконане на основі літератури, підбраної за допомогою бібліотекаря. Урок виявився цікавим і змістовним. Наукові факти перепліталися з народними приказками, а проза і вірші про матінку-землю, працьовитий український народ впевнили учнів у вірності власного вибору працювати на землі, вирощувати хліб і бути гідними звання хлібороба. Для розширення світогляду наших вихованців проводимо засідання клубу «Що? Де? Коли?», завдання для якого готує керівник молодіжної команди спільно з викладачами спецдисциплін. Розв'язування кросвордів і криптограм сприяє розвитку логічного мислення, вмінню аналізувати і творити. У конкурсі рефератів на тему «Сільське господарство майбутнього» учні вирішували проблему, як виростити екологічно чистий врожай сільськогосподарських культур. У своїх фотороботах на тему «Навчаємося професії» і «Кроки до перемоги» вони самостійно відобразили ті моменти навчання, які найбільше допомагають у становленні майбутніх висококваліфікованих робітників.

Використання на уроках мережі Інтернет дає змогу ознайомити наших учнів із новітніми технологіями в галузі сільськогосподарського виробництва та наукоємними новинками техніки, що також відіграє суттєву роль у формуванні професійної культури майбутніх робітників.

З метою встановлення ділових контактів, впровадження передового виробничого та педагогічного досвіду наше училище здійснює тісне співробітництво з вищими навчальними закладами та роботодавцями, представники яких спільно зі службою зайнятості проводять у навчальному закладі зустрічі, «круглі столи», конференції, де обговорюють майбутнє наших вихованців, які після закінчення навчання можуть продовжувати вчитися і працювати, адже навчання у ВПУ не закриває, а навпаки, розширює перед випускниками можливість отримання вищої освіти. І ми віримо, що в майбутньому вони стануть висококласними фахівцями.

Василина Світлана Іванівна,
*аспірант відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
ІТО НАПН України*

Формування правосвідомості учня в процесі правового виховання

Правове виховання в загальній системі національного виховання вирішує тільки йому властиві завдання, до яких, передусім, належить формування правосвідомості учня. Цей процес відбувається за умови наявності тих правових знань, уявлень, поглядів, переконань, цінностей, які утвердилися у нашому суспільстві та складають суспільну свідомість, що має вирішальний вплив на формування правосвідомості особистості. Від індивідуальної правосвідомості залежить поведінка конкретної особи. Але дієвими методи правового виховання будуть лише тоді, коли особистість підлітка буде сформована, враховуючи елемент самосвідомості. Саме він є найважливішим компонентом світогляду людини. Про важливість цього процесу наголошували в своїх дослідженнях Ананьєв Б., Гейшан Н., Кваша Б., Колеснікова І., Подлесная І., Реан А., Руденко С., Фельдштейн Д.

У працях багатьох дослідників зазначається, що самосвідомість є тим внутрішнім механізмом, який дозволяє особистості бути адекватною в різних життєвих ситуаціях. Якщо характер розвивається на основі інтеграції відносин особистості та темпераменту, то самосвідомістю є інтеграція більш висока, що містить всі психічні процеси, відносини, моральні настанови, світогляд. Структура самосвідомості складається з єдності трьох

взаємопов'язаних процесів: самопізнання, самовідношення і саморегуляції.

Саме остання складова, що базується на самопізнанні та самовідношенні проявляється в самоконтролі, корекції та організації особистістю поведінки в різних ситуаціях. Зрілі форми саморегуляції є у таких якостях особистості: самоорганізованості, витримці, керованості емоціями. Як правило, у підлітків є низький рівень саморегуляції, що має об'єктивну природу. Скорегувати поведінку учня є одним із завдань правового виховання.

І, звичайно, якщо самосвідомість особистості є сформованою, то процес формування правосвідомості завершується позитивним результатом: знанням діючого права і законодавства, правовими переконаннями й установками, правовим мисленням, правовими мотивами, орієнтаціями та позиціями, які синтезуються в прийнятих рішеннях у процесі правової діяльності у сфері правовідносин.

Якима Василь Іванович,
*майстер виробничого навчання,
ПТУ №1 м. Львова*

Професійне виховання учнів ПТНЗ

Сучасна система виховання враховує не лише системи виховних завдань для усього суспільства, але й особливості виховання на різних рівнях освіти, зокрема й професійно-технічної. Основним в організації ефективного виховання в ПТНЗ є гуманістична позиція та демократичний стиль спілкування педагога з учнями, детальне вивчення особливостей особистості дитини і створення оптимальних умов для її розвитку, формування гуманістичних якостей, життєвої компетентності та допомога вихованцеві у визначенні свого місця в майбутньому.

Майстер виробничого навчання має бути добре інформований про участь учнів у різних видах діяльності, взаємовідносинах у групах, характер і зміст спілкування, потреби, інтереси, стимули і мотиви поведінки, і разом з іншими педагогами відповідає за зміст виховного процесу, формування життєвої позиції учнів, забезпечення повної відповідності характеру цілісного виховного процесу меті кожного з напрямів виховання. Напрями змісту виховного процесу тісно

пов'язані між собою і зумовлюють один одного, а в своїй сукупності вони утворюють сучасну систему виховання.

Серед низки професійно-педагогічних функцій майстра виробничого навчання щодо учня, групи, батьків, педагогів, найважчою є виховна, оскільки через неї він здійснює не просто виховання як таке, він здійснює професійне виховання. Процес професійного виховання спрямований на формування в учнів як майбутніх фахівців професійно важливих якостей, що визначаються характером професійної діяльності. Від сформованості цих якостей залежить професійна майстерність фахівця, яка відбивається на якості його роботи, продуктивності праці, творчому ставленні до роботи.

До основних дидактичних цілей виробничого навчання належать: якість і продуктивність роботи, професійна самостійність і творче ставлення до її виконання. На основі досягнення цих цілей і формується професійна майстерність, тому для їх реалізації майстер добирає відповідні специфічні педагогічні засоби (методи і прийоми, техніки і технології).

Із власного педагогічного досвіду можна зробити висновок про те, які шляхи професійного виховання є найбільш дієвими. На нашу думку, до них належать такі: у процесі виробничого навчання з наголосом на виховному потенціалі кожної теми; у різних формах позанавчальної діяльності з виробничого навчання (гурток технічної творчості, конкурс фахової майстерності, участь у виставках, екскурсії на підприємства, зустрічі з раціоналізаторами і винахідниками тощо); залучення учня до практичної діяльності, в якій формуються відповідні професійно важливі якості; творча активність майстра виробничого навчання; реалізація змісту професійного виховання в процесі узгодженої дії всіх суб'єктів виховання (сім'ї, навчального закладу, організації проходження практики, засобів масової інформації тощо).

Контингент учнів ПТНЗ переважно складають діти з незаможних, малозабезпечених і неблагополучних сімей. Саме таким дітям потрібна більша опіка, якої вони не отримують з різних причин від своїх батьків. Сучасні родини розвиваються в умовах якісно нової і суперечливої ситуації, коли, з одного боку, спостерігається повернення суспільства до проблем і потреб родини, підвищення її значущості у вихованні дітей, а з іншого боку, маємо процеси, які призводять до загострення родинних проблем. Найбільшими проблемами є падіння матеріального рівня більшості родин,

безробіття батьків або їх непристосованість до сучасних економічних умов, що негативно позначається на психіці дітей. Тому надзвичайно важливим завданням професійного виховання в ПТНЗ є формування в учня стійкої потреби в здобутті фаху, налаштування на постійне професійне вдосконалення і творче ставлення до праці. Таким чином, діяльність майстра виробничого навчання з професійного виховання учнів ПТНЗ є провідною і потребує застосування різних методів і прийомів виховання з урахуванням рівня розвитку сучасних дітей, їх потреб, схильностей і побажань.

Дубовик Оксана Вікторівна,
*аспірант відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

До питання про полікультурне виховання

Серед безлічі існуючих концепцій освіти можна виділити три найголовніші. Перша підносить нелімітовані можливості технологічного прогресу, його здатність підвищити рівень цивілізації для всезагального добробуту. Прихильники цієї концепції (А.Беррі, Х.Шельський, К.Боулдінг) вважають, що протиріччя між природою та культурою можна вирішити шляхом прискорення науково-технічного прогресу за умов модернізації новітніх технологій.

Для другої концепції, яка була розроблена Ч. Хартехорном, Е. Голдсмітом, Б. Коммонером та ін., характерне скептичне відношення до необмежених можливостей безкризового науково-технічного перетворення Землі та утопічне бажання повернення до первинного природного життя.

Третя концепція – гуманістична, яка в освіті актуалізує традиції класичного університету як центру продукування, збагачення й поширення нової культури. Ця концепція вимагає включення в навчальні плани таких напрямів педагогічної діяльності, як виховання в студентів зацікавленості та поваги до культур народів світу, розуміння загальносвітового та специфічного в цих культурах, виховання поваги до глобальних, загальносвітових подій, розуміння їхнього характеру та наслідків для долі народів світу, розвиток навичок системного підходу до вивчення світових процесів,

виховання визнання рівноправними різних точок зору на світові явища й події.

Завдання педагогів – заповнити прогалини в знаннях учнів про інші культури, ознайомити з культурами та традиціями різних національностей, спираючись на національні особливості культури та досвід різних соціальних груп, розвивати у студентів глобальне мислення, що вкрай необхідне на початку XXI ст.

Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна,
*аспірант відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
професійно-технічної освіти НАПН України*

Формування професійної культури майбутнього фахівця через принципи патріотичного виховання

Патріотичне виховання молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, сім'ї, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до України, турботи про благо народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності України.

В Україні було затверджено «Загальнодержавну програму патріотичного виховання молоді на 2004-2008 роки», яка визначає основні шляхи розвитку системи патріотичного виховання підростаючого покоління з урахуванням досвіду і досягнень минулого, сучасних реалій та проблем, тенденцій розвитку українського суспільства. Згідно з цією програмою патріотичне виховання молоді спрямоване на формування і розвиток особистості, якій притаманні людська гідність, висока національна самосвідомість, культура міжетнічних відносин, гуманістична мораль, виконання положень національного законодавства, вміння цивілізованим шляхом відстоювати свої права і свободи, сприяючи громадянському миру і злагоді в суспільстві. В Україні, яка є поліетнічною державою, патріотичне виховання відіграє особливо важливу роль, оскільки воно покликане сприяти формуванню соборності України, яка є основою української національної ідеї.

Вирішальну роль у патріотичному вихованні на рівні із сім'єю відіграє навчальний заклад, який повинен дати першооснову національного виховання. Навички аналізу, систематизації і класифікації отриманої інформації допоможуть студентів застосувати здобуті знання для розвитку освіти, науки і культури. Щоб результат був помітний, самі викладачі мають працювати над самовдосконаленням, підвищенням своєї педагогічної майстерності, загальної та професійної культури, накопичувати нові знання з історії, філософії, політології.

Головною метою національного виховання є набуття молоддю соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молодій людини, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Основні завдання національного виховання є загальними для усіх навчальних закладів та для суспільства загалом. Вони полягають у забезпеченні умов для самореалізації особистості; формуванні національної свідомості і людської гідності; вихованні правової культури, яка передбачає повагу до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та дотримання законів; вихованні поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу; формуванні мовної культури; утвердженні принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, милосердя, патріотизму, доброти та інших чеснот; культивуванні кращих рис української ментальності – працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою, толерантності, поваги до жінки, любові до рідної землі, формуванні почуття господаря й господарської відповідальності, підприємливості та ініціативи, підготовці дітей до життя в умовах ринкових відносин, забезпеченні повноцінного розвитку дітей і молоді, охорони й зміцнення їхнього фізичного, психічного та духовного здоров'я, формуванні соціальної активності та відповідальності особистості через включення вихованців у процес державотворення, реформування суспільних стосунків, прищепленні глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Враховуючи ці чинники, ми усвідомлюємо, що розбудова демократії в Україні неможлива без розумної мислячої людини, тому педагоги повинні звернути увагу на розвиток розумових здібностей, нахилів, талантів студентів, стимулювати мотивацію до навчання. Важливе місце тут займає діяльність сім'ї, школи і церкви, які мають акцентувати увагу на розвитку морального виховання. Саме воно зорієнтоване на засвоєння людиною вічних норм співжиття. Попри деяку расову, культурну чи національну специфіку, вони у своїй основі є однаковими для всіх людей і народів. Лише визнання факту існування вічних, абсолютних ідеалів і прищеплення молоді віри в них можна вважати надійною основою побудови системи сучасного українського виховання.

Парчевська Ольга Станіславівна,
*здобувач відділу практичної психології
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

Комунікативна креативність як засіб покращення ефективності міжособистісного спілкування

В умовах системної кризи, невизначеності майбутнього, світоглядної розгубленості, в яких опинилося українське суспільство, особливого значення набуває здатність особистості творчо вирішувати складні проблеми власної життєдіяльності.

Особливої значущості набуває дослідження проблеми комунікативної креативності у представників професій типу «людина – людина». Від них вимагається не тільки добре орієнтуватися в тій виробничій галузі, в якій здійснюється робота, та застосовувати набуті знання, навички та вміння адекватно різним життєвим й професійним ситуаціям, а також бути підготовленими до творчої комунікації та емоційно доцільної поведінки.

Творча комунікація – це реалізація людиною індивідуального комунікативного потенціалу в соціально прийнятному діапазоні з метою підвищення ефективності спілкування, збагачення його новими та різноманітними елементами. Професійні міжособистісні стосунки містять можливість вибору різноманітних варіантів поведінки, емоційних реакцій, способів співпраці, шляхів вирішення конфліктних та складних ситуацій.

Визначальну роль у здійсненні творчої комунікації відіграє комунікативна креативність особистості. Результати аналізу літературних джерел дали можливість виділити три підходи, згідно з якими комунікативна креативність розглядається як сукупність творчих здібностей, що роблять процес спілкування більш успішним (Н. Кузьміна); творче ставлення до спілкування (У. Калл); характеристика особливого типу особистостей (В. Леві).

На наш погляд, комунікативна креативність є сукупністю психологічних властивостей особистості, що забезпечують творчий характер спілкування та комунікативної активності людини і є повною протилежністю шаблонного мислення (обмеженість вибору під час пошуку можливих рішень).

Нами виокремлено наступні компоненти комунікативної креативності особистості: мотиваційний, когнітивний, емоційний, рефлексивний, етично-духовний, поведінковий.

Важливими елементами комунікативної креативності є наступні: розуміння ситуації та власних можливостей щодо її вирішення; відкритість до нового комунікативного досвіду, здатність гнучко змінювати стиль спілкування, що перестав бути продуктивним; оптимальний вибір соціальної ролі залежно від конкретних суспільних стосунків і умов, за яких вони реалізуються; творче перетворення процесу спілкування, яке полягає у створенні нових цілей, оригінальних засобів і способів взаємодії, більш ефективних соціально-комунікативних норм тощо; пошук соціально-прийнятних варіантів вирішення комунікативних завдань; здатність долати обмежуючі настанови, стереотипи, принципи, звички і внутрішні бар'єри; доцільне використання рольового репертуару та власних можливостей в екстремальних ситуаціях.

Удосконалення комунікативної креативності особистості дає можливість досягнути більшої гнучкості у спілкуванні; будувати творчі стосунки на засадах взаєморозуміння й емпатії; вибирати оптимальні тактики і стратегії поведінки з різними співрозмовниками; знаходити вихід з неконструктивних взаємин з найменшими втратами; звільнюватися від емоційної напруженості; підвищити самооцінку, впевненість у власних здібностях.

Розвиток комунікативної креативності майбутніх фахівців професій типу «людина – людина» у процесі психологічного супроводу сприятиме не тільки їхньому професійному становленню, а й особистісному зростанню.

Дворянин Тетяна Дмитрівна,
вчитель Львівського економічного ліцею

***Наступність математичної підготовки
в економічних ліцелях та вищих навчальних закладах***

Основне завдання наступності полягає у формуванні професійних знань та умінь на базі системи фундаментальних знань та можливість адаптації випускників до майбутніх змін у суспільстві, економіці, науці та виробництві. Основну ідею наступності математичної та глибокої профільної підготовки учнів у навчальних комплексах складає навчання за висхідними ступенями, які відображають послідовні етапи навчання, причому, кожен наступний ступінь є логічним продовженням попереднього, забезпечуючи можливість подальшого навчання і передбачаючи розширення сфери застосування праці випускників кожного ступеня. У процесі навчання відбувається реалізація організаційно-методичних зв'язків навчання математики з вивченням економічних дисциплін.

Нами сформульовано такі *концептуальні засади наступності математичної підготовки економістів*:

- конкретизація функцій міжпредметних зв'язків та інтеграції знань;
- культурологічна (орієнтація на формування фахівця з відповідним рівнем професійної культури) та особистісна орієнтація у процесі формування математичних знань;
- взаємодія інформаційного пошуку та евристичної діяльності у процесі формування математичних знань;
- єдність математичного та економічного підходів у процесі формування професійно спрямованих математичних знань;
- наскрізність та послідовність етапів навчання під час математичної підготовки майбутніх економістів.

Ці концептуальні засади дозволяють вирішити низку проблем наступності математичної та глибокої профільної підготовки учнів до навчання в наступній ланці освіти. У подальших наукових пошуках доцільно з'ясувати форми, методи та засоби наступності математичної підготовки економістів; дослідити питання методик допрофільної економічної підготовки учнів.

Гуменюк Василь Васильович,
*асистент Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького*

***Спрямованість гуманітарної підготовки
на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта***

Важливу роль у процесі формування професійної культури майбутнього фахівця відіграє гуманітарна освіта як сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних із ними практичних навичок і вмінь. Завдяки гуманітарній освіті формується внутрішній світогляд особистості. Гуманітарні предмети допомагають молоді розвивати творчі здібності, виробляють у неї моральні та життєві принципи, формують сучасну світоглядну позицію, допомагають розвитку здібностей і навичок самостійного наукового пізнання. Соціально-гуманітарні предмети сприяють підготовці людей з високими патріотичними та загальнолюдськими цінностями.

Поєднання гуманітарної підготовки з професійною кваліфікацією майбутніх спеціалістів – одна з найактуальніших проблем діяльності медичних закладів освіти. Гуманітарна підготовка повинна спрямовуватися на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта, здатного до самостійних зусиль у навчанні. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України вбачають зміст соціально-гуманітарної підготовки у поглибленні та професіоналізації мовної, філософської, політологічної, культурологічної, соціологічної, правознавчої, економічної, фізкультурно-оздоровчої освіти та її професійно-педагогічне спрямування. У процесі гуманітарної підготовки медичного фахівця важливо послідовно впроваджувати гуманістичну ідею, за якої метою навчання та виховання є передусім людська особистість з притаманною їй відповідальністю, високою моральністю і високим рівнем професіоналізму. Гуманістично орієнтоване суспільство прагне втілити у практику освіти пріоритети загальнолюдських цінностей, на основі поглиблення зв'язків між культурою та освітою, зростання ролі культурологічної підготовки майбутніх фахівців. Ставиться акцент не лише на засвоєнні заданої кількості інформації, а й на розвитку культури мислення, спілкування, виявленні почуттів, формуванні культурно-етичної поведінки особистості.

В. О. Сухомлинський вважав, що саме гуманізм збагачує стосунки між суб'єктами навчального процесу. Тобто, виховання гуманності передбачає розвиток комплексу особистісних якостей, що зумовлюють ставлення людей один до одного, до суспільства, природи, самих себе.

Мацейко Ольга Володимирівна,
*аспірант відділу природничо-математичних дисциплін
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні учнів ПТНЗ

На початку ХХІ ст. економічні, політичні та соціальні чинники розвитку країни кардинально вплинули на професійне самовизначення випускників шкіл. Заклади професійно-технічної освіти перестали розглядатися як варіант зайнятості після невдалої спроби вступу у ВНЗ або місцем «вигнання» тих, хто не проявив себе в системі середньої освіти. ПТНЗ перестали виконувати роль «пролетарського вихователя» схильної до девіантної поведінки молоді, натомість стали гарантом набуття конкурентоспроможної професії, а отже – соціальної адаптації та самореалізації. Проте паралельно з пріоритетним завданням ПТО – якісною фаховою підготовкою майбутніх кваліфікованих робітників – актуальним залишається виховна робота з молоддю. Навіть при стабільному розвитку суспільства виникають різноманітні проблеми у вихованні підростаючого покоління, а проблеми сьогодення (безробіття, криміналізація суспільства, корумпованість влади, викривлення моральних цінностей) ще більше утруднюють процес виховання. Система виховної роботи ПТНЗ покликана допомогти молоді адаптуватися до постійної зміни умов, актуалізувати власні потенційні можливості й стати соціально-успішними. В епоху глобальної інформатизації закономірним є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховний процес. Вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем професійної освіти, а також дослідження педагогічної практики свідчить, що питання доцільності та ефективності використання ІКТ у здійсненні виховної роботи в ПТНЗ висвітлено недостатньо.

Зауважимо, що у виховній роботі центральними постатями були і залишаються педагоги та учні, а головним сенсом – педагогічна взаємодія учасників виховного процесу, проте форми роботи можуть і повинні зазнавати змін. Зокрема, виховна робота в позаурочний час орієнтована на створення умов для пізнавальної діяльності учнів, неформального спілкування між ними, соціально-педагогічну спрямованість. Використання ІКТ здатне підсилити ефект виховних заходів, оскільки комп'ютерні технології мають низку переваг перед традиційними технічними засобами:

- є цікавими для сучасної молоді, що підвищує мотивацію учнів до активної участі у виховному заході;

- надають змогу використовувати необхідну кількість ілюстративних матеріалів належної якості (рисунок, графіки, карти, схеми, фотографії, відеофрагменти, звуковий супровід, анімацію тощо), що покращує сприймання та засвоєння матеріалу;

- активізують пізнавальну та творчу діяльність за рахунок візуалізації інформації;

- дозволяють включення ігрових моментів, моделюють ситуації, які не можна відтворити в умовах навчального закладу, тобто створюють віртуальну реальність;

- сприяють індивідуалізації виховної роботи;

- розвивають інформаційну культуру викладачів і учнів.

Використання ІКТ ефективно при формуванні світогляду молоді, моральних і ідейних переконань, для ознайомлення з історією розвитку суспільства, демонстрації наукових теорій на практиці, інформування про нові досягнення науки і техніки.

Окреслимо напрями використання ІКТ у виховній роботі в ПТНЗ:

- Мультимедійний супровід позаурочних заходів (тематичних вечорів, ділових та інтелектуальних ігор, дискусійних клубів, зустрічей з цікавими людьми, віртуальних екскурсій, тощо).

- Організація роботи комп'ютерного гуртка: оформлення та підтримка сайту навчального закладу, здійснення профорієнтаційної роботи серед випускників загальноосвітніх шкіл шляхом розповсюдження інформації про ПТНЗ в мережі Інтернет, робота з доступним програмним забезпеченням, створення на замовлення та за участю педагогів електронних засобів навчання з професійної підготовки.

- Використання мультимедійних технологій у здійсненні фізичного виховання: візуалізація образів виконання фізичних вправ, анімаційна

демонстрація роботи систем організму людини надають змогу не тільки сформувати певні вміння та навички, а й здійснювати профілактику професійних захворювань.

Створення центру інформування на сайті в мережі Інтернет: батьки або особи, що їх замінюють, в режимі online мають змогу отримати інформацію про стан відвідування учнями занять, результати навчання та виробничої діяльності своїх дітей та підопічних.

Глобальною проблемою виховання молоді є так звана Інтернет-залежність сучасних дітей, у якій психологи відокремлюють пристрасть до віртуального спілкування в соцмережах, інформаційне перевантаження, залежність від комп'ютерних ігор тощо. Завдання педагогів у роботі з цими учнями – спрямувати нездорове хобі в конструктивну самореалізацію особистості. На нашу думку, доречним є комп'ютеризація бібліотеки ПТНЗ і формування її активу з учнів, що захоплюються комп'ютерами. Під керівництвом бібліотекаря та педагогів вони можуть добирати електронні матеріали професійного спрямування, каталогізувати їх, створювати форуми для спілкування та обміну професійною інформацією з учнями інших закладів системи ПТО, розробниками і постачальниками засобів виробництва, потенційними роботодавцями тощо.

Використання ІКТ у виховній роботі повинно бути обґрунтованим та строго дозованим. В іншому випадку не тільки втрачається виховний ефект ІКТ, а й виникають протилежні очікувані результати. Зауважимо також, що, як відомо, у виховній роботі особливо важливим є авторитет педагога. В умовах інформатизації всіх сфер суспільного життя таким педагогом є лише той, хто володіє сучасними інформаційними технологіями та застосовує їх в освітній діяльності.

Івась Стефанія Миколаївна,
викладач ВПУ №63 м. Львова

Екологічне виховання в сучасних умовах

*Всі зусилля у вихованні будуть марними,
поки ви не навчите своїх вихованців
любити поле, птахів і квіти.*

Д. Рьоскін

У наш час, в умовах кризових явищ в політиці, економіці, соціальній сфері, коли екологічна проблема починає набувати

характеру проблеми виживання людства на земній кулі, екологічне виховання стає важливою ланкою у вихованні молодого покоління.

Витоки нинішнього ставлення до природи сягають у недалеке минуле, коли класики більшовизму один за одним завдавали ударів природі. Вони закликали не до гармонії з природою, а штовхали своє покоління на боротьбу з нею. Закріпилося і пропагувалося споживацьке ставлення до природи, яке завдало їй непоправної шкоди. Свідомість багатьох людей знаходиться в полоні застарілих уявлень про здатність природи пасивно зносити будь-які дії людини, яка переслідує свої цілі. З прогресом технологій, наукових відкриттів різко знижується духовний рівень людей, падає мораль. Криза моралі – рушійна сила, яка довела природу до критичного стану. З наслідками цього стану ми постійно стикаємося, коли говоримо про здоров'я нації чи про глобальне потепління.

Початки такого виховання дитина отримує в сім'ї. В процесі власного життя та навчання накопичуються екологічні знання, які переходять у переконання, формуються певні етичні екологічні норми й екологічна свідомість. Сьогодні найважливішим завданням екологічної освіти є формування суспільства не просто обізнаного з проблемами довкілля, але й яке активно їх вирішує. Обов'язок кожного спеціаліста не тільки добре знати свою справу, але й усвідомити реальну дійсність свого природного існування, мати відповідальність за стан навколишнього середовища. Для цього необхідно сформувати у нього екологічну свідомість, готовність до природоохоронної діяльності, активну позицію, такі цінності й моральні почуття, за яких неприпустиме порушення правил природоохоронної поведінки.

Екологічне виховання учнів ПТНЗ здійснюється при вивченні загальноосвітніх дисциплін і предметів професійних циклів, гармонійно продовжується в позаурочній діяльності, зокрема: організацією толок, в бесідах, на виховних годинах, конкурсах, тематичних вечорах, під час екскурсій тощо. Результат приходить не одразу, адже на навчання в ПТНЗ приходять учні з певним досвідом і переконаннями, які не завжди є правильними. Найефективнішим є таке екологічне виховання учнів, яке максимально наближається до їхньої життєдіяльності. Коли учні можуть користуватися здобутими екологічними знаннями в господарській діяльності, побуті.

Більшість учнів, на жаль, не навчені в повсякденній діяльності належно поводитися з позицій екологічної доцільності. Вони більше

знаються в екологічних проблемах глобального характеру та їх наслідках для довкілля, але не пов'язують виникнення екологічних проблем зі своїм побутом, не знають, які відходи є побутовими, як зменшити їх кількість, як вони розкладаються у природі. Учні не усвідомлюють тієї шкоди, яку завдає кожен, хто викидає сміття, де заманеться. Серед джерел забруднення навколишнього середовища мало згадують куріння, використання парфумів, пожежі тощо. Дуже важливо наблизити екологічне виховання до повсякденного життя — сприяти усвідомленню підлітками того, що розв'язання екологічних проблем залежить практично від поведінки та вчинків кожного там, де він живе, вчиться, працює. Один із засновників екологічної етики, яку ще називають етикою Землі, О. Леопольд (1983) закликав до обмеження свободи дій у боротьбі за існування.

Таким чином, або в юному, найбільш сприятливому для добра, віці через спілкування з природою, через власний приклад ми посіємо гуманізм, повагу до життя і готовність його захистити, або цю юну душу заглушить чортополох. Оскільки те, за словами А. Лінкольна, чого сьогодні навчається в класі одне покоління, стане нормою життя наступного, то перед педагогами стоїть завдання зробити екологічне виховання учнів зокрема ПТНЗ ефективним.

Розділ III

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Копельчак Михайло Павлович,
*завідувач відділу управління в системі
професійно-технічної освіти Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Основні напрями професійного виховання учнів у ПТНЗ

В умовах сучасної України професійне виховання стає провідною ланкою в системі професійної підготовки і формування професійної свідомості майбутніх фахівців.

Основними напрямами виховної діяльності ПТНЗ є:

- модернізація матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу всіх типів професійно-технічних навчальних закладів;
- інтелектуалізація професійно-технічної освіти, врахування наукових досягнень в різних галузях економіки, еколого-культурологічний підхід до її здійснення;
- розвиток творчих можливостей і здібностей учнів;
- формування в учнівських колективах ПТНЗ престижності праці, підвищення ролі робітничих професій, розуміння їхнього значення в особистісному та соціально-економічному розвитку держави;
- збереження національної культури, традицій та звичаїв усіх національностей, що населяють Україну, підтримка почуття національної самосвідомості у поєднанні з розумінням місця і ролі свого народу і країни в розвитку світової культури;
- створення умов для формування моральної свідомості, громадянської позиції, виховання патріотизму майбутніх фахівців;
- розвиток культури міжетнічних і міжособистісних стосунків учнів.

На сучасному етапі розвитку професійної освіти увага керівних органів, педагогічних колективів спрямовується на:

- розвиток демократичного та толерантного стилю керівництва виховним процесом; підвищення соціального статусу виховання в системі професійної освіти;

- забезпечення взаємодії професійної освіти та виховання з усіма соціальними інститутами, відповідальними за виховання людини;
- посилення взаємозв'язку сім'ї та педагогічних колективів професійно-технічних навчальних закладів;
- активне впровадження новітніх виховних форм і методів у педагогічну практику;
- створення системи психолого-педагогічної і медико-соціальної адаптації та реабілітації учнівської молоді;
- сприяння розвитку системи учнівського самоврядування, самодіяльної технічної та художньої творчості, створення різноманітних громадських учнівських об'єднань;
- профілактику та подолання негативних явищ в учнівському середовищі;
- гуманізацію взаємин суб'єктів навчально-виховного процесу; розвиток учнів за інтересами, забезпечення їхніх потреб в особистісній та професійній самореалізації.

Криницька Любомира Ярославівна,
*науковий співробітник відділу управління
 в системі ПТО Львівського науково-практичного
 центру ПТО НАПН України*

Зарубіжний досвід професійної підготовки дорослого населення до підприємницької діяльності

Підприємницька освіта в економічно розвинутих зарубіжних країнах світу переважно організована за американською моделлю, яка базується на принципах вільної (нерегульованої з боку уряду) ринкової економіки. Зокрема, можна виділити такі етапи організації підприємницької освіти:

Етап 1. Первинна підготовка до підприємницької діяльності в середній школі — орієнтація громадян суспільства на продуктивну підприємницьку діяльність. Надання основ бізнес-освіти в середній школі і за курсовими формами навчання (позашкільна освіта).

Етап 2. Поглиблена професійна підготовка підприємців і керівників малого, середнього і великого бізнесу:

- професійне навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ): підготовка молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів;

- підготовка у ВНЗ керівників вищого рівня в галузі управління бізнесом — так званих «топ-менеджерів» або «головних виконавчих чиновників (ГВЧ)»;

- підготовка в наукових установах і ВНЗ науковців і фахівців вищої кваліфікації в сфері підприємництва і бізнесу: магістратура, докторантура;

- професійна підготовка за курсовими формами навчання (вибрані підприємницькі курси і дисципліни бізнес-освіти).

Етап 3. Навчання упродовж життя, підвищення кваліфікації, перепідготовка, отримання додаткових спеціальностей (у тому числі - післяшкільна і післядипломна освіта, курсове навчання, тренінги, консультації). Основи бізнес-освіти в США надаються вже в школі, а в закладах вищої освіти передбачається більш ґрунтовна професійна освіта, що є необхідною для вже діючих бізнесменів або майбутніх менеджерів різних рівнів і ланок керівництва.

Велику увагу американці приділяють розвиткові сімейного бізнесу. Тому, як розпочати сімейний бізнес, які стратегії застосовувати для подолання випробувань у сімейному бізнесі, навчають майже в усіх школах і коледжах США. Метою навчання за такими курсами є допомога потенційному підприємцю осмислити сутність самостійного бізнесу, виявити власний шлях, зважити сили, проаналізувати всі «за» та «проти» й прийняти остаточне рішення. Якщо рішення позитивне, консультанти нададуть методичну й професійну допомогу в започаткуванні та правильному веденні власної справи.

Таким чином, навчання поєднується з практичною діяльністю самого підприємця під наглядом і за допомогою досвідчених фахівців і педагогів. Курс навчання основам антрепренерства (підприємництва) має чотири частини, а сам процес навчання складається з двадцяти п'яти кроків (кожний уточнює та відшліфовує план діяльності підприємця).

Аналізуючи досвід організації освіти з бізнесу та підприємницької діяльності в США та інших економічно розвинутих країнах, можна виділити такі дисципліни, як підприємництво; виробництво, робота і праця; етика бізнесу; здоровий спосіб життя (валеологія), екологія та збереження ресурсів і підкреслимо, що в демократичних країнах, крім надання підприємницької освіти приділяється значна увага морально-етичному та екологічному вихованню населення, збереженню ресурсів і підтримці здорового способу життя.

Кубська Лариса Іванівна,
*науковий співробітник відділу управління
в системі професійно-технічної освіти Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України*

***Вплив інформаційної діяльності керівника
на ефективність виховної роботи у ПТНЗ***

На сьогоднішньому етапі переходу до інформаційного суспільства сфера виховання, що відкрита для пошуку альтернатив, неможлива без володіння різними видами і джерелами інформації, що допомагають досягати конкретну виховну мету. Керівник професійно-технічного навчального закладу має зрозуміти, усвідомити, побачити, відчуті і окреслити ту модель виховання, яка склалася в конкретному ПТНЗ, а також видозмінювати, щось додавати до тієї моделі, що вже сформована.

Управління виховною діяльністю закладів профтехосвіти спрямоване на розвиток демократичного та толерантного стилю керівництва виховним процесом, підвищення соціального статусу виховання в системі професійної освіти; забезпечення взаємодії професійної освіти та виховання з усіма соціальними інститутами, відповідальними за виховання людини; активне впровадження новітніх виховних форм і методів у педагогічну практику; сприяння розвитку системи самодіяльної технічної та художньої творчості, створення різноманітних громадських учнівських об'єднань; профілактику та подолання негативних явищ в учнівському середовищі та ін.

Ефективна діяльність ПТНЗ як педагогічної системи залежить від того, як відбувається забезпечення інформацією усіх ланок педагогічного процесу. Саме вдала інформаційна діяльність керівника професійно-технічного навчального закладу дозволяє підвищувати ефективність навчально-виховного та виробничого процесів.

Створення інформаційного середовища в сучасному ПТНЗ можна вважати головною умовою формування інформаційної культури керівника. В такому середовищі інформація є стратегічним ресурсом, що забезпечує належне навчання і виховання учнів професійно-технічних закладів освіти.

Серед необхідних умов формування інформаційної культури директорів ПТНЗ та їхніх заступників можна виокремити наступні:

- ті, що стосуються використання комп'ютерної техніки (впевненість у корисності впровадження ІКТ на різних етапах управління навчально-виробничим і виховним процесу, наявність комп'ютерної техніки);

- ті, що стосуються роботи з інформацією (оцінка власних потреб в інформації; представлення її у зрозумілому вигляді й уміти ефективно використовувати; володіння основами аналітичної переробки інформації, знання особливостей інформаційних потоків у ПТНЗ, використання різних джерел інформації в практичній діяльності, розуміння суті і принципів інформаційно-аналітичного процесу).

Рівень сформованості інформаційної культури визначається знаннями та вміннями в галузі пошуку й семантичного опрацювання інформації, інформаційні процеси, моделі та технології; уміннями і навичками застосування засобів і методів обробки та аналізу інформації в різних видах управлінської діяльності; умінням використовувати сучасні інформаційні технології в професійній діяльності; світоглядним баченням навколишнього світу як відкритої інформаційної системи.

Керівник ПТНЗ має бути зрілою особистістю сучасного інформаційного суспільства, тобто підструктурами його особистості мають бути мотивація до засвоєння і застосування комп'ютерних інформаційних технологій; здатність до сприйняття, розумової переробки й обміну інформацією; досвід.

За таких умов інформаційна діяльність керівника ПТНЗ забезпечуватиме реалізацію потреб молоді в оволодінні робітничими та обслуговуючими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до інтересів, нахилів, стану здоров'я учнів; виховуватиме молодих громадян нової формації, які володіють професією, оснащені знаннями, вміннями, ціннісними орієнтаціями, необхідними для відповідальної та компетентної участі в житті країни.

Токар Богдан Іванович,
*здобувач відділу управління в системі ПТО
Львівського науково-практичного центру
ПТО НАПН України*

***Взаємодія загальноосвітньої школи та профтехосвіти
при підготовці кваліфікованих робітників: зарубіжний досвід***

Говорячи про взаємодію загальноосвітньої та професійної школи, потрібно врахувати дані світового досвіду щодо трудового виховання та навчання учнів. Наприклад, для здійснення трудової підготовки в старшій школі Америки існує спеціально розроблена програма XL, яка побудована на методиці техніко-технологічної творчості учнів. У деяких класах США існують окремі періоди навчання на тиждень, які забезпечуються відповідною навчальною програмою, складеною з урахуванням статевої диференціації, що містить роботу з металом, деревиною, машинопис, образотворче і промислове мистецтво із розрахунку 10 годин на тиждень.

У Китаї трудова підготовка в старшій школі здійснюється із розрахунку 6 годин на тиждень. У школах Куби вивчаються основи сучасного виробництва. В Польщі зміст трудової підготовки має характер і уроків, і трудової практики по 36 годин на тиждень і складається всього із 310 годин для старшої школи.

В Австрії трудова підготовка статево диференційована із розрахунку 2 год. на тиждень. Існує навчальний план політехнічної школи, де вивчаються ще й основи економіки. А в Індії зміст трудової підготовки наближається до нашого, складається з трудового навчання і ремесел відповідно 15 і 20 год. на тиждень.

Стрімкий поступ у трудовій підготовці зробила за останні роки Росія. Тут проводиться експеримент з трудової підготовки старшокласників, який враховує технічні напрями діяльності, конкретні напрями дизайну, технічної творчості та інше. Розроблений пробний підручник з теорії професійної діяльності, який основними розділами має різні види художнього конструювання і моделювання. Перевагою і новизною є те, що вивчення кожного виду діяльності завершується виконанням творчого проекту, який розрахований на 16 год. Цікавим є те, що в Росії введені випускні іспити з трудової підготовки після 9 класу.

На наш погляд, варто взяти до уваги досвід трудової підготовки Німеччини. Зокрема, в Баварії вивчається техніка із розрахунку 10 год., праця – 16 год., інформатика – 2 год., робота з текстилем – 6 год. Максимально наближена за змістом до трудової підготовки в 10-11 класах у них так звана «реальна школа», в якій відбувається навчання із розрахунку 2 год. на тиждень в технологічних класах за вибором учнів. Вивчаються блоки: промисловість, металообробка, деревообробка, радіоелектроніка, сфера обслуговування, торгівля, громадське харчування, технологічний сервіс.

В усіх розвинених країнах в курс трудової підготовки входять основи економіки з різною кількістю годин; в деяких країнах в 10-11 класах вивчаються професійно поглиблено. В таких країнах, як Англія, Норвегія, Швеція, в 10-11 класах вивчаються курси економічний, господарчий та першої медичної допомоги (як трудова підготовка).

Як бачимо, у цивілізованому світі основним завданням допрофесійної підготовки у загальноосвітній школі є надання соціального захисту її випускникам за рахунок одержаних ними професійних знань і вмінь, які допоможуть адаптуватися у самостійному житті, водночас, набуті у школі знання і вміння слугуватимуть основою обраної професії. Тому, починаючи з 11-річного віку (5-й клас) варто проводити змістовну профорієнтаційну роботу, поєднуючи її з допрофесійною підготовкою, в ході якої виявляти здібності та нахили дітей до тієї чи іншої діяльності. Але, на наш погляд, не менш важливим є доведення даної інформації до батьків дітей, вміння (і бажання) педагогів переконати їх в особистій користі для дітей правильно обрати майбутню професію.

Городнюк Роман Володимирович,
заступник директора з навчально-методичної роботи
ВПУ – 22 м. Сарни

Теоретичні засади визначення освітньо-фахового потенціалу та його роль

Десятиліттями ігнорувався соціальний чинник у розвитку економіки. Водночас стан соціально-економічного розвитку високорозвинутих країн свідчить, що визначальним нині є соціальний, а у структурі капіталу – людський чинник.

За останнє століття, завдяки утвердженню науково-інформаційних технологій у виробництві та різноманітній людській діяльності, відбулися глобальні зміни в усьому суспільному житті. Стрімкі темпи науково-технічного прогресу посилюють значення освіти як системи формування кваліфікаційного потенціалу людських ресурсів. Щоб не опинитися на узбіччі прогресу, держава вимушена вдаватися до радикальних кроків у сфері формування освітньо-фахового потенціалу, без удосконалення якого неможливо забезпечити конкурентоспроможність держави та нації у світовій спільноті.

У таких умовах загострюється проблема формування такого людського потенціалу, який відповідав би вимогам сучасності. Це завдання потребує формування освітньо-фахового потенціалу з новими якостями, актуальними в нових умовах, використовуючи можливості, що з'являються з розвитком нової техніки і технологій.

Формування людського потенціалу в національному масштабі необхідне у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених значним поширенням нових освітніх технологій, що ґрунтуються на використанні можливостей сучасної комп'ютерної техніки, так й істотним розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини.

Роль освіти в суспільному прогресі визнавали всі визначні мислителі. Так, відоме висловлювання Адама Сміта про те, що витрати на освіту робітника не тільки сприяють підвищенню продуктивності праці та полегшенню праці, але й відшкодовуються прибутком. Людину, яка оволоділа якоюсь професією, він порівнював з дорогою машиною, робота якої з часом відшкодовує всі витрати на навчання.

Досліджуючи вплив освітньо-фахового потенціалу на систему забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, насамперед необхідно визначити понятійний аспект таких категорій, як «освітньо-фаховий потенціал», «людський потенціал», «інтелектуальний капітал», «людський капітал», «людські ресурси» і споріднених за змістом. У цьому питанні орієнтуються на останні наукові доробки зарубіжних і вітчизняних вчених.

Людське суспільство впродовж усієї своєї історії переживало і сьогодні переживає глибокі кризові явища, війни та катаклізми, які знищують переважну більшість всього матеріального капіталу. Однак втрачене матеріальне багатство відтворюється завдяки збереженням

суб'єктивним знанням про застосування машин і механізмів, здатності людей отримувати та створювати об'єктивні знання.

Ще Адам Сміт зазначав, що вдосконалення навичок працівників є основним джерелом економічного прогресу. Зростання продуктивності корисної праці залежить, передусім, від підвищення вправності та вміння працівника, а потім від покращання машин та інструментів, за допомогою яких він працює. Він наголошував, що інвестиції у людські знання та сформовані завдяки цьому навички впливають на їхні доходи і структуру заробітної плати.

Освіта як сфера діяльності працює на майбутнє. Саме з розвитком освіти пов'язане формування нової економіки, яку часто називають економікою знань.

Сьогодні ефективною може бути лише економіка, в якій основним виробничим ресурсом стають знання. Автор цієї концепції Л. Туроу стверджує, що знання є основним джерелом багатства, а працівник інтелектуальної праці є найважливішим ресурсом та активом будь-якої корпорації.

Процюк Віктор Павлович,
*викладач ДПТНЗ «Рівненський центр
ПТО сервісу і дизайну»*

Психологічні чинники розвитку здатності до підприємництва у випускників професійно-технічних навчальних закладів

Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює підвищення вимог до професійної підготовки робітничих кадрів. Разом з тим у соціально-економічній сфері держави складається парадоксальна ситуація, що характеризується, з одного боку, гострим дефіцитом робітничих кадрів, а з іншого – зростаючим безробіттям серед працівників робітничих професій.

Однією з головних причин означеної проблеми слід вважати невідповідність випускників професійно-технічних навчальних закладів до працевлаштування в ринкових умовах, що визначається, зокрема, недостатнім рівнем розвитку їх здатності до підприємництва. Здатність до підприємництва є однією з важливих особистісних якостей сучасного професіонала, а її розвиток вимагає відповідного психолого-педагогічного забезпечення у процесі професійної підготовки учнів ПТНЗ.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що більшість дослідників, які здійснювали експериментальне вивчення структури здатності учнівської молоді до підприємництва, пропонували вирішення проблеми її розвитку на основі удосконалення дидактичних принципів трудової та професійної підготовки молоді на всіх етапах навчання. Серед головних професійно-діяльнісних властивостей особистості, необхідних для орієнтації у різноманітних ситуаціях ринкових відносин, визначено активність, ініціативність, відповідальність, самостійність, творчість, дисциплінованість тощо. Актуальною також вважається потреба розвитку у випускників професійно-технічних навчальних закладів здатності оволодівати новими технологіями, способами пошуку та користування інформацією про ринок праці тощо. Серед провідних індивідуальних властивостей, притаманних майбутньому підприємцю, визначають самостійність мислення, самоорганізованість, впевненість, компромісність, вільне спілкування, емоційно-вольову саморегуляцію.

Незважаючи на вагомі теоретичні та методологічні напрацювання з даної проблеми, існує ряд невирішених питань, які пов'язані з психологічними чинниками працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів. Зокрема, недостатньо дослідженими в цьому плані є психологічні засади розвитку здатності до підприємництва. Не визначено також структуру здатності до підприємництва у випускників, що набули певного навчального професійного досвіду, але не визначилися у власних можливостях виконувати вимоги професійної та трудової діяльності.

У контексті поставлених вище проблем необхідним є дослідження психологічних основ розвитку здатності до підприємництва випускників ПТНЗ, які зазнали труднощів у самостійному працевлаштуванні.

У понятті «здатність» розкривається сукупність необхідних індивідуальних властивостей особистості, їх професійно-орієнтованих параметрів, завдяки яким випускник може виконувати підприємницьку діяльність. У випускників ПТНЗ така здатність може відображатись у пошуку і використанні професійно-значущої інформації; діях рефлексивного самооцінювання процесу і результату діяльності; виборі й аналізі професійно-економічної ідентичності.

Забава Мирослава Андріївна,
соціальний педагог ВПУ №71 м. Кам'янка-Бузька

Взаємодія батьків і навчального закладу у вихованні дітей

Мета навчального закладу – сформувати з кожної дитини особистість, а не лише дати їй знання, освіту, документ. Щоб цього досягти, кожна дитина має отримати потрібну їй частку нашої уваги, мудрості, доброти, ласки і вимогливості, поради і допомоги. Кожна дитина – це, передусім, душа, це маленький світ зі своїми особливостями. І його, цей світ, треба знати, щоб, втрутившись у нього, розвинути, збагатити, вдосконалити, облагородити, але, не дай Боже, не зашкодити.

Адже саме батьки найкраще знають своїх дітей і допоможуть швидше пізнати їх нам. З іншого боку, педагогічні знання і поради досвідчених учителів стануть у пригоді батькам. Якщо між батьками і педагогами буде взаємоповага, толерантність, усвідомлення спільності мети, цієї мети буде легше досягнути.

Крім індивідуальних особливостей кожного учня, потрібно враховувати і вікову психологію. Пам'ятаймо, що основна діяльність підлітка, яка продовжує проявлятися і в післяпідлітковий період, – не навчання, а спілкування з однолітками. Відносини з товаришами – у центрі життя підлітка, вони визначають конкретні аспекти його життєдіяльності. Тепер учневі вже мало перебувати серед ровесників, йому важливо займати таку позицію, яку хотілося б.

На соціальний статус у колективі більше не впливає успішність навчання і стосунки з викладачем, тепер важливим стає те, як дитина налагоджує свої стосунки з ровесниками. Поняття «хороший учень» більше ототожнюють із поняттям «хороший товариш», тобто доросла мораль не збігається з дитячою. Тому значно зростає вірогідність конфліктів з однолітками та вчителями. Щоб завоювати увагу і повагу ровесників, учні вдаються до різноманітних методів: від повного і бездумного наслідування «лідерів» до порушення дисципліни і різноманітних асоціальних проявів. Акцентуймо увагу дитини на тому, що важливо розвивати свої найкращі здібності, реалізовувати інтереси, заохочуймо проявляти хобі. Не вимагаймо однакової успішності з усіх предметів, адже кожній дитині притаманні особисті схильності та здібності.

Людина в цьому віці вже зовсім не дитина, але ще не зовсім доросла. Вона прагне переосмислити свій погляд на навколишній світ. Тому визнаваймо право дитини на власну думку, на самотійність вибору і на помилку. Радьмося з нею у вирішенні сімейних проблем, звертаймося до неї за допомогою, не варто соромитися вибачень перед дитиною, коли це дійсно потрібно.

Нам багато що в поведінці наших дітей може не подобатися. Але необхідно враховувати, що і дитині буває нелегко. Адже вона починає перебільшувати свої недоліки, причини непорозумінь із навколишнім світом знаходить лише у собі. Самооцінка різко знижується. Тому так важливо частіше хвалити наших дітей, робити акценти на сильних сторонах особистості, на її позитивних рисах.

Пошук і становлення свого «Я» – це вивільнення від впливу дорослих і спілкування з однолітками. Щоб це проходило більш м'яко і без конфліктів, нам необхідно:

- зрозуміти, що конфліктів із ровесниками, бунту проти батьків, незадоволення всім і собою зокрема дитині не уникнути. Тому наше завдання – допомогти;

- пам'ятати, що дитина дуже вразлива і легко піддається впливам не тільки позитивним, так і негативним;

- не забувати, що у батьках молодь хоче бачити друзів і порадишників, а не диктаторів.

Та дуже часто ми не знаємо, чим саме і чому цікавляться наші діти, адже підлітково-юнацький період відзначається ще й зосередженістю на собі, приховуванням своїх почуттів і думок. Діти нерідко вважають, що старше покоління не здатне їх зрозуміти, тому просто відмахуються від нас.

Оскільки ні батьки, ні педагоги не можуть контролювати дітей цілодобово, варто об'єднати зусилля, щоб підштовхнути юнацтво на правильний шлях, використовуючи весь свій вплив, знання і можливості. Спільними зусиллями мусимо показати нашим дітям, що вони у будь-якому випадку можуть на нас розраховувати, можуть знайти підтримку, розуміння і любов.

Училище і сім'я прагнуть досягнути одної спільної мети, саме тому необхідна постійна співпраця. Це можна зробити за допомогою таких правил:

Говорімо синові або доньці: «Людям повинно бути з тобою легко». Не треба боятися повторювати це.

Коли ми лаємо дитину, не вживаймо висловів: «Ти завжди», «Вічно ти». Кожна дитина взагалі та завжди хороша, вона лише сьогодні щось не так вчинила, про це і скажімо їй.

Не розлучаймося з дитиною у сварці, спочатку помиримося, а потім підемо у своїх справах.

Повторюймо давно відому формулу психічного здоров'я: «Ти хороший, але не кращий за інших».

У суперечках із сином або дочкою хоч іноді поступаймося, щоб їм не здавалося, ніби вони постійно не праві. Цим ми і дітей навчимо поступатися, визнавати помилки і поразки.

Не сприймаймо свою дитину як свою власність, не ростімо її для себе, не вимагаймо від неї реалізації заданої *нами* життєвої програми і досягнення поставленої *нами* мети. Даймо їй право прожити власне життя.

Ніколи не навчаймо того, в чому самі не обізнані.

Вчімо дитину самостійно приймати рішення і відповідати за них.

Довіряймо дитині. Дозвольмо робити власні помилки, тоді дитина оволодіє вмінням їх самостійно виправляти.

Виявляймо свою любов до дитини, дамо їй зрозуміти, що любитимемо її за будь-яких обставин.

Ніколи не даваймо дитині негативних оцінкових суджень («ти поганий», «ти брехливий», «ти злий»), оцінювати треба лише вчинки.

Намагаймося впливати на дитину проханням – це найефективніший спосіб давати їй інструкції.

Не ставмося до дитини зневажливо.

Будьмо послідовними у своїх вимогах.

Ніколи не порівнюймо свою дитину з іншими (друзями, однокласниками, сусідами), а порівнюймо лише з тим, якою вона була вчора і якою є сьогодні.

Розділ IV

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Якимович Тетяна Дмитрівна,
*старший науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*

Вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії на результативність професійно-практичної підготовки

Погляди й переконання, схильності та інтереси, мотиви навчання суттєво залежать від того, хто керує процесом навчання. Під час практичного навчання посилюється вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії, бо активними учасниками є усі учасники навчального процесу. Вплив педагога на учня здійснюється через *зміст* навчального матеріалу, який формує певне ставлення до майбутньої професії; сам *процес* навчання, який дисциплінує, при звичаює до самостійності, забезпечує формування професійних знань, умінь і навичок, прищеплює певну культуру праці, виробляє стиль діяльності; *особистість педагога*, а саме: моральні цінності, якими він керується у житті та професійній діяльності.

У *змісті* професійно-практичної підготовки наукові закони і теорії подаються в прикладному аспекті, але достатньому за глибиною й обсягом для практичної орієнтації у трудовому та суспільному житті. Основним рівнем засвоєваних учнями знань є професійно-практичні знання і відповідні способи діяльності (логіка побудови та подачі – від часткового до загального). Водночас важливо формувати в учнів професійні знання й уміння, підпорядковані меті їх здобуття: дедуктивний спосіб побудови та подачі матеріалу, використання образу професійної діяльності, варіативні способи поєднання практичної і теоретичної частин інструкційної карти тощо. Повномірність формування професійних знань та умінь визначається тим, наскільки педагогом правильно дотримані співвідношення між теоретичною і практичною стороною змісту навчання.

Взаємодія педагога та учня відбувається у *процесі* виконання навчально-практичних завдань (як одиниць діяльності) її компонентів – аналіз завдання, планування, організація виконання, практичне виконання, контроль. Ці компоненти є послідовними етапами розв'язування навчально-практичного завдання, вони становлять і структуру діяльності обох сторін педагогічної взаємодії. Показниками становлення діяльності в учня є сформованість усіх етапів та сторін діяльності й такої її властивості, як усвідомленість. Саме вона надає активності учню у процесі навчання ознак діяльності – цілеспрямованості, умотивованості, регульованості. Розвиток усвідомленості діяльності полягає у формуванні передусім самої діяльності (оскільки усвідомлюватися діяльність може за умови її здійснення); розумових дій, які сприяють розумінню змісту, процесу та результату діяльності, найсуттєвішого в них; словесного опосередкування діяльності. Показниками становлення усвідомленості є розуміння сутності усвідомлюваного, вміння вербалізувати усвідомлене та застосувати на практиці. Найважливіше для діяльності — усвідомлення учнем способу виконання завдання. Вміння вербалізувати усвідомлене виявляється у вмінні звітувати про діяльність. Відповідно до того, про яку діяльність дитина спроможна звітувати (про виконану, що виконується чи виконуватиметься), розрізняють фіксує, супроводжуюче та плануюче мовлення. Звіти також характеризуються різною мірою адекватності, повноти, відображення найістотнішого в об'єкті (способі виконання). Звіти різняться і неоднаковою мірою доказовості. Так, вони можуть бути лише переказом здійснюваного чи певного змісту, а можуть містити пояснення, доведення відповідної послідовності дій тощо. Отже, показниками усвідомленості діяльності розглядаються такі характеристики вербалізації діяльності: вид використаного мовлення, адекватність, повнота, відображення найістотнішого, міра доказовості. Найважливішим показником усвідомленості діяльності є ефективність опанування та виконання діяльності.

Особистість *педагога* учні визначають за допомогою однозначних вчинків і слів (те, що він говорить прямо) і підсвідомих, що проявляються в репліках, жартах, усмішках, рухах, жестах тощо. Професійні інтереси, захопленість, всебічні інтереси, інтелектуальний рівень, етика поведінки, імідж – усе це формує ставлення учнів до вчителя і до професії. Таким чином, виховний вплив у процесі професійно-практичної підготовки здійснюється шляхом різнобічної

взаємодії педагога та учня. Результатом є становлення учня як суб'єкта навчально-практичної діяльності, здатного до її свідомого здійснення та регуляції.

Дубницька Олександра Миронівна,
*молодший науковий співробітник відділу
професійно-практичної підготовки Львівського
науково-практичного центру ПТО НАПН України*

Професійне становлення кваліфікованих робітників швейного профілю відповідно до вимог регіонального ринку праці

Однією із основних стратегічних завдань політики регіонального розвитку України є здійснення заходів щодо стабілізації регіональних ринків праці, товарів та послуг із застосуванням економічних важелів, а також регіональних та місцевих замовлень.

В економіці Західного регіону України легка промисловість займає провідне місце. Так, Львівська область є однією із найрозвинутіших галузей легкої промисловості, до якої входять окрім шкіряно-взуттєвої (у Львові, Бориславі, Дрогобичі, Стрию), текстильної (у Львові та Бориславі) ще швейна та трикотажна (у Львові та Червонограді) галузі.

Сучасний ринок праці потребує компетентних, мобільних та конкурентоспроможних кваліфікованих робітників. Для їхньої підготовки, а також для удосконалення змісту професійного навчання інженерно-педагогічні працівники застосовують новітні технології.

Сформувати професійні знання, вміння й навички, оптимально сполучити теоретичну і практичну складові, зінтегрувавши їх, дозволяє впровадження в початковий процес програми інтегрованого модуля. Запровадження в навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів модульної системи на сьогоднішній день дає змогу зробити наступні висновки:

- переваги модульної системи навчання полягають у тому, що вона володіє гнучкістю підготовки працівників в умовах невизначеності ринку праці, підвищує компетентність і мобільність трудових ресурсів і дозволяє забезпечити зайнятостю тих, хто навчається в умовах ринкової економіки;

- використання навчальних елементів модульної системи робить процес навчання індивідуальним і спонукає учнів до творчості.

Також модульна система навчання:

- сприяє орієнтації на формування трудових навичок при мінімумі теоретичного матеріалу;
- дозволяє комбінувати в навчальних програмах модулі та навчальні елементи зі споріднених професій, а учням – самостійно вивчати теоретичний матеріал;
- дає можливість педагогам розробляти інструктивно-технологічні карти, графіки, схеми тощо.

Важливим аспектом з підготовки компетентного фахівця швейного профілю є запровадження інноваційних підходів щодо співпраці навчальних закладів з підприємствами.

Суть інноваційного підходу полягає у діагностиці навчальними закладами ринку праці, а саме: визначення мережі підприємств, які потребують робітничих кадрів; асортименту виробів, які виготовляються; рівень технічного оснащення підприємств та діючих інноваційних технологій на цих підприємствах. Також проводиться науково-методична робота з вивчення виробничого досвіду даного підприємства, а саме вивчення технологій виготовлення одягу з використанням нових матеріалів та сучасного обладнання [1].

Таким чином, застосовуючи сучасні новітні технології навчання та прогресивні технології діючих підприємств, професійно-технічні навчальні заклади швейного профілю в змозі підготувати компетентного фахівця відповідно до вимог регіонального ринку праці.

Нікішин О. Інноваційні підходи співпраці з підприємствами легкої промисловості / Олеся Нікішин // Профтехосвіта. — 2011. — №1(25). — С. 27.

Козловська Леся Володимирівна,
аспірант відділу професійно-практичної підготовки
Львівського науково-практичного центру ПТО НАПН України

Особливості методів навчання майбутніх кухарів у ПТНЗ

Рівень засвоєння учнями професійно значущих знань та умінь суттєво залежить від методів навчання. Враховуючи особливості контингенту учнів ПТНЗ та специфіку процесу професійної підготовки, а також сучасні тенденції педагогічної науки, ми конкретизували низку креативних методів навчання для професійної підготовки майбутніх кухарів.

Метод дослідження об'єкта (страви) базується на уявному та реальному експериментах і формує знання учнів про те, що відбудеться, якщо змінити класичний рецепт. Адже в різних закладах харчування, а також у різних господинь, за однаковими рецептами виходять іноді зовсім різні страви. В результаті застосування цього методу учні на власному досвіді виявляють, які компоненти та в яких кількостях можна змінювати, щоб страва відповідала своїй назві. Під час такого дослідження учням пропонується скласти і перевірити спеціальний тест «Оптимізація рецепту з урахуванням індивідуальних смаків». Цей метод доцільно доповнити своєрідним змаганням серед учнів, коли кожен з них подає власний оптимальний варіант рецепту (бажано під умовним іменем), який аналізують інші учні та вибирають найбільш вдалий. Автор цього рецепту стає переможцем змагань, відкриває своє справжнє ім'я і під час виробничого навчання може готувати страву за власним рецептом. У деяких випадках цей рецепт може отримати додаткову назву, виходячи зі змін, яких він зазнав, наприклад «Борщ волинський, заправлений маринадом з помідорів», «Желе апельсинове з фігурними цукатами» тощо. Не біда, якщо учні додумуються до видозмінених рецептів, які вже існують у якійсь кухні, бо головне, що це стимулювати процес їхньої творчості та пошуку.

Використання методу *«Загальне в різному»* є особливо ефективним при вивченні та практичному приготуванні страв, які мають дуже багато різновидів, наприклад борщу. Виокремлення загального і відмінного в різних рецептах борщів дозволяє учням логічно перейти до етапу їх класифікації, пошуку ознак класифікації, а також спроб знайти власну класифікацію борщів. Окрім чисто професійних знань та умінь, учні набувають досвіду і розвивають навички використання логічного прийому класифікації. Наприклад, вони чітко засвоюють, що класифікацій може бути декілька, але кожна з них проводиться *тільки за одною ознакою*. Наприклад, борщі можна класифікувати за видами бульйону (м'ясний, грибний, овочевий, рибний), за місцевістю (борщ волинський, галицький, львівський, чернігівський, литовський, польський), за специфічними додатками (борщ з вушками, борщ з потрухами, з галушками, з пампушками), за провідним компонентом (буряк, щавель), за температурою подачі (гарячий, холодний), за призначенням (курортний, дитячий, дієтичний) тощо. Очевидно, що можуть існувати інші класифікації.

Метод *порівнянь* допомагає учням розібратися у величезному обсязі страв та їх модифікацій. Наприклад, доцільною буде дискусія на основі методу порівнянь. Теми для дискусії можуть бути різноманітні: чому серед різноманітних супів виділяють в окремі групи саме борщі та капустаки? чому саме борщ та вареники стали національними українськими стравами? що спільного і відмінного у рецептурах борщів, різновидів яких нині нараховується майже сотня?

Метод *«Відновлення історії»* дає можливість проаналізувати низку професійно значущих питань: чи довго існує певна страва? коли вона з'явилася? настільки змінювався у часі її класичний рецепт? Значний дидактичний потенціал має історична тематика страв і продуктів. Наприклад, історики стверджують, що українському борщу виповнилося 300 років, а придумали його запорожці.

Метод *прогнозування* є логічним продовженням історичного методу. Учні мають проаналізувати термін життя страви: чому одні живуть десятиліттями і століттями, а інші зникають через кілька років. Адже нинішні учні будуть працювати протягом наступних десятиліть, тому у зміст навчання доцільно вводити прогнози розвитку тенденцій харчування. Для цього варто виділити у важливих групах страв незмінні компоненти у рецептах, а також проаналізувати як модифікуються інші компоненти, що дасть можливість передбачати нові їх зміни.

Для роботи у курортно-оздоровчих комплексах майбутньому кухарю необхідна спеціальна підготовка. З цією метою доцільно проводити комплексну дидактичну гру *«Курорт»*. Учні повинні усвідомити, що курортне харчування і його організація мають низку особливостей, які відрізняють його від харчування буденного, святкового чи дієтичного.

Перш за все, курортне харчування повинно бути достатньо різноманітним, адже відпочивальники харчуються щодень протягом 2-4 тижнів. Звичайно, можна чергувати відомі страви та їх різновиди (наприклад, різні борщі). Водночас, доцільно враховувати особливості місцевості, адже це харчування повинно бути оздоровчим, тобто максимально природним і базуватися на місцевих продуктах. Першим етапом реалізації методу в дидактичній грі *«Курорт»* є мозковий штурм, який дає можливість підготувати учнів до урізноманітнення страв. Другим етапом гри є використання методу *«Зроби по-своєму»*, коли учням пропонується по-своєму виконати те, що йому або вчителю вже відомо: запропонувати

власне меню, свій рецепт страви. На третьому етапі учням пропонується зробити рекламний проспект, текст реклами або ж маленький сценарій, який рекламує нову, модифіковану чи просто вибрану для меню страву.

Метод *різнонаукового пізнання* передбачає одночасний аналіз одного об'єкта різними способами дослідження. У процесі професійно-практичної підготовки цей метод доцільно використовувати для узагальнення знань: наприклад різнобічного опису однієї страви чи кулінарного процесу з позицій різних навчальних предметів, галузей, побуту тощо. Наприклад, суп можна розглядати з точки зору хімії (реакції, взаємодія речовин, органічні та неорганічні сполуки), фізики (теплова обробка, фазові переходи, дифузія), біології (травлення, рослини, основи здоров'я), географії (особливості харчування в різних країнах), мовознавства (назви страв та їх походження), історії, народознавства, літератури.

Стечкевич Леся Корнелівна,
викладач МВПУЗ м. Львова

Роль викладача у професійній підготовці безробітних

Дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили на ринках праці росте із кожним роком. В умовах відносно сприятливої економічної кон'юнктури, роботодавці зазнають труднощів із підбором кадрів потрібної кваліфікації, населення нарікає на неможливість знайти хорошу роботу, а працедавці – на зайву перебірливість клієнтів. Один із виходів із цієї проблеми – професійне навчання безробітних.

Під час безпосередньої організації процесу навчання дорослих, для вибору індивідуальних форм та методів ефективно організації освіти, формування змісту навчальної інформації необхідно досліджувати низку особливостей: вік, тип вищої нервової діяльності, спрямованість, інтереси, мотиви, індивідуальний стиль пізнання та діяльності, особливості комунікативної функції тощо. Вказані особливості дорослих слухачів визначають необхідність організації навчального процесу як спільної діяльності викладача та студента на всіх етапах навчання: постановки його мети, вибору змісту навчання, планування, реалізації до оцінки та корекції результатів. Не менш важливою є і педагогічна технологія «співробітництва». Викладач у системі професійної освіти безробітних повинен виконувати роль

«тьютора», а не «наставника». Нами окреслені основні завдання, які необхідно вирішувати викладачеві для забезпечення належного рівня професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації у ПТНЗ:

- сприяти та підтримувати прагнення дорослих до навчання, саморозвитку;
- визначати цілі та розробляти програми навчання відповідно до інтересів слухачів, створювати сприятливі умови для індивідуалізації навчання;
- активно використовувати у навчанні особистий досвід слухачів, надавати допомогу в його аналізі;
- враховувати у процесі навчання різні професійні, соціальні, побутові та часові фактори, які можуть впливати на успішність навчання.

Хамуляк Ольга Йосипівна,
асистент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Львівської державної фінансової академії

Перспективи професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в ПТНЗ України

Професійно-технічна освіта (ПТО) є специфічною галуззю системи освіти в Україні, тому що, окрім надання молоді повної загальної середньої освіти, система ПТО формує кваліфікований робітничий потенціал. До того ж професійно-технічні навчальні заклади (ПТНЗ) та установи виконують важливу функцію виховання молодого покоління, яке має стати не тільки суб'єктом ринку праці та економічного розвитку, але й суб'єктом соціальної суспільної культури.

Попри достатньо позитивну репутацію професійно-технічної освіти на залізницях України, сучасні темпи розвитку технологій і дедалі більша інтеграція вітчизняних залізниць у європейську транспортну систему вимагають і від навчальних закладів професійно-технічної освіти нових, більш динамічних підходів. Втримати високу планку в підготовці фахівців мають сьогодні професійно-технічні навчальні заклади залізничного профілю. Щоб якісно підготувати фахівця для потреб залізничного транспорту, який є технологічно та технічно дуже складним, можна тільки за умови тісної співпраці навчального закладу та виробництва, тобто залізниці.

Це аксіома, яка є підґрунтям для всіх подальших дій щодо розвитку освітніх програм із підготовки кадрів для галузі. Зокрема, планується:

- створити систему неперервного розвитку персоналу залізниць впродовж трудової діяльності;
- впровадити систему сертифікації персоналу працівників, які забезпечують безпеку руху і перевезень пасажирів та вантажів;
- створити спеціалізовані центри для підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації машиністів, інженерно-технічних працівників для обслуговування швидкісних електропоїздів;
- створити центр неруйнівної діагностики технічного стану рухомого складу, систем енергозабезпечення, зв'язку, колії та штучних споруд;
- оснащення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів сучасним обладнанням, технікою, устаткуванням;
- запровадити нові форми співробітництва освіти, промисловості та бізнесу;
- здійснити апробацію та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти;
- розробити підручники; застосовувати інформаційно-комунікативні та інформаційні технології у навчально-виробничому процесі;
- забезпечити якісно новий кадровий потенціал професійно-технічної освіти;
- створити загальнодержавний нормативний та інструктивно-методичний супровід професійно-технічної освіти;
- організувати навчання викладачів, майстрів виробничого навчання;
- удосконалити систему організації виробничо-технологічної практики студентів тощо.

Перелік реформ можна продовжити, але для того, щоб втілити один з пунктів, потрібна тісна співпраця Укрзалізниці та освітніх закладів залізничного профілю і, звичайно, підтримка держави. А останнього якраз і не вистачає. Так Україна призупинила фінансування Укрзалізниці щодо реформування, яке планувалося завершити у 2015 році, і продовжила до 2019 року. Тому здійснювати будь-які реформи самотужки неможливо, через це професійно-технічні заклади не завжди мають змогу підготувати висококваліфікованих фахівців, а залізнична галузь зазнає чималих втрат.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ:
ПРОБЛЕМИ, РІШЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

Тези X Педагогічних читань пам'яті В. П. Жука

Підписано до друку 26.10.2011.

Формат 60 × 84/16. Папір офсетний №1. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 4,25. Тираж 100 прим. Замовлення № 22/10

Друк ФОП Корпан Б. І.

Львівська обл., Пустомитівський р-н, с. Давидів, вул. Чорновола, 18

Тел.: (32)243-68-49

Код ДРФО 1948318017,

Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 635667 від 13.09.2007